

Geografia zakres rozszerzony

Część I

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
I. Geografia jako nauka o środowisku geograficznym				
1. Geografia jako nauka	- wymienia zadania geografii jako nauki - wymienia nauki powiązane z naukami geograficznymi	- przedstawia podział nauk geograficznych - wskazuje elementy budujące powłokę krajobrazową Ziemi	- podaje przykładowy przedmiot badań dla nauk geograficznych - określa pionowy zasięg epigeosfery i wymienia elementy ją budujące	- podaje przykłady powiązań nauk geograficznych z innymi naukami - udowadnia na przykładach użyteczność wiedzy geograficznej
2. Środowisko geograficzne – elementy, współzależności	- wymienia założenia determinizmu, nihilizmu i pozytywizmu, ilustruje je przykładami - wymienia geosfery i krótko je charakteryzuje	- przedstawia wpływ energii słonecznej i energii wnętrza Ziemi na cechy i rozwój środowiska przyrodniczego - wymienia i charakteryzuje elementy środowiska geograficznego	- wskazuje przykłady następstw działalności człowieka na poszczególne elementy środowiska naturalnego - wskazuje różnice między	- formułuje zależności między elementami środowiska geograficznego - wykazuje rolę środowiska przyrodniczego na różnych etapach
II. Źródła i metody badań geograficznych				
3. Źródła informacji geograficznej i SIG	- podaje przykłady metod stosowanych w pozyskiwaniu wiedzy z zakresu geografii - wymienia możliwości wykorzystania różnych źródeł wiedzy geograficznej - podaje przykłady przyrządów stosowanych w pomiarach geograficznych	- wskazuje różnice między obserwacją a pomiarem oraz między wywiadem terenowym a ankietą - przedstawia możliwości wykorzystania internetu oraz zdjęć satelitarnych i lotniczych jako źródeł wiedzy geograficznej - wymienia zalety SIG jako bazy informacji geograficznych	- potrafi skorzystać z różnych źródeł wiedzy geograficznej - korzysta z technologii informacyjno-komunikacyjnych w pozyskiwaniu informacji z zakresu geografii	- sporządza bibliografię do wybranego tematu - ocenia przydatność i wiarygodność różnych źródeł wiedzy
4. Badania i obserwacje terenowe	- wymienia etapy procesu badawczego - wylicza zasady bezpiecznego przeprowadzania badań terenowych	- określa cele monitoringu środowiska - wymienia przykłady zjawisk, do których stosuje się badania terenowe	- planuje i przeprowadza proste obserwacje i pomiary terenowe - opracowuje ankiety z geografii społeczno-ekonomicznej i realizuje je w regionie zamieszkania	- analizuje wyniki pomiarów lub obserwacji - przedstawia wyniki obserwacji w formie graficznej
5. Mapa – elementy, rodzaje i zastosowania	- wyjaśnia pojęcia kartograficzne - wymienia główne cechy mapy - podaje różnicę między siatką geograficzną a siatką kartograficzną	- przedstawia podział map - podaje zależność między stopniem generalizacji a skalą mapy - wskazuje elementy budujące mapę - wymienia i charakteryzuje rodzaje odwzorowań kartograficznych	- podaje przykłady zastosowania map - określa długość i szerokość geograficzną dowolnego miejsca na Ziemi - oblicza odległości i pola powierzchni w terenie na podstawie map - odczytuje i opisuje cechy środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego na podstawie map:	- klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria - na podstawie mapy poziomicowej charakteryzuje ukształtowanie terenu - formułuje zależności między wybranymi elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz dokonuje ich weryfikacji, wykorzystując mapy

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
6. Kartograficzne metody przedstawiania obiektów i zjawisk	– podaje nazwy izolinii przedstawiających różne zjawiska	– wymienia i omawia metody przedstawiania cech jakościowych i ilościowych na mapie	– rozpoznaje metody stosowane na mapach w atlasie szkolnym	– potrafi dobrać metodę kartograficzną do przedstawienia na mapie różnych treści
III. Ziemia we Wszechświecie				
7. Układ Słoneczny we Wszechświecie	– definiuje pojęcia: Wszechświat, galaktyka, planeta, gwiazda, planetoida, kometa, księżyc – wymienia astronomiczne miary odległości (np. rok świetlny, jednostka astronomiczna) – przedstawia założenia teorii geocentrycznej i heliocentrycznej	– opisuje naszą Galaktykę – określa położenie różnych ciał niebieskich we Wszechświecie – rozumie i wyjaśnia pojęcie astronomicznych miar odległości	– omawia budowę Układu Słonecznego – porównuje planety typu ziemskiego i planety olbrzymy Układu Słonecznego – wyjaśnia różnice między heliocentryczną a geocentryczną teorią budowy Układu Słonecznego	– charakteryzuje budowę Wszechświata i teorię jego powstania – rozpoznaje różne ciała niebieskie na podstawie opisu i ilustracji – charakteryzuje ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny, porównuje ich cechy, określa położenie we Wszechświecie – przedstawia na rysunku i opisuje fazy Księżyca
8. Planeta Ziemia – współrzędne geograficzne	– zna kształt i wymiary Ziemi – odczytuje współrzędne geograficzne wybranych punktów na mapie i globusie	– przedstawia cechy wyróżniające Ziemię spośród innych planet Układu Słonecznego – wyjaśnia konsekwencje kształtu Ziemi dla środowiska przyrodniczego i działalności człowieka	– przedstawia za pomocą rysunku związek między szerokością geograficzną a wysokością górowania Słońca – przedstawia na rysunku zjawisko zaćmienia Księżyca i Słońca	– przedstawia na rysunku zasady pomiaru obwodu Ziemi dokonane przez Eratostenesa – wyjaśnia zjawisko zaćmienia Słońca i Księżyca – rozumie różnice między kulą, elipsoidą obrotową i geoidą
9. Ruch obrotowy Ziemi	– wymienia podstawowe cechy ruchu obrotowego Ziemi – wyjaśnia pojęcia: górowanie, dołowanie gwiazdy, siła Coriolisa, prędkość liniowa, prędkość kątowna podczas ruchu obrotowego	– wskazuje skutki działania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego	– przedstawia na rysunku mechanizm działania siły Coriolisa – rozumie i wyjaśnia wpływ ruchu obrotowego Ziemi na środowisko przyrodnicze oraz życie i działalność człowieka	– przedstawia za pomocą rysunków następstwa ruchu obrotowego Ziemi (np. zmianę dnia i nocy, spłaszczenie Ziemi, widomą wędrówkę Słońca po sklepieniu niebieskim) – wyjaśnia skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego i działalności człowieka (np. wpływ na kierunek stałych wiatrów, prądów morskich, torów ruchu pocisków i rakiet)
10. Ruch obiegowy Ziemi	– wymienia cechy ruchu obiegowego Ziemi i jego następstwa – wyjaśnia pojęcia: peryhelium, aphelium, układ horyzontalny	– przedstawia na rysunku oświetlenie Ziemi w dniach równonocy i przesilen – wyjaśnia przyczynę występowania dni i nocy polarnych na obszarach podbiegunowych	– przedstawia na rysunku strefy oświetlenia Ziemi i omawia ich charakterystyczne cechy	– oblicza szerokość geograficzną dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie górowania Słońca w dniach równonocy i przesilen

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
		– wymienia i rozumie następstwa ruchu obiegowego Ziemi oraz ich wpływ na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka	– oblicza wysokość górowania Słońca w dowolnym miejscu na Ziemi w dniach równonocy i przesilen	– zna i stosuje zależność między szerokością geograficzną danego miejsca a wysokością Gwiazdy Polarnej nad horyzontem
11. Czas, wieczny problem	– wyjaśnia pojęcia: doba słoneczna, czas słoneczny, strefowy, urzędowy, międzynarodowa linia zmiany daty – wskazuje na mapie przebieg międzynarodowej linii zmiany daty	– wyjaśnia różnice między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim – wyznacza czas strefowy oraz strefy czasu – podaje nazwy europejskich stref czasowych	– określa zasadę liczenia lat przestępnych w kalendarzu gregoriańskim – oblicza czas słoneczny dowolnego punktu na Ziemi – wyjaśnia różnicę między czasem letnim a zimowym w Polsce	– oblicza rozciągłość równoleżnikową – oblicza czas słoneczny dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie różnicy długości geograficznej – oblicza długość geograficzną na podstawie różnicy czasu słonecznego – wyjaśnia mechanizm zmiany daty po przekroczeniu międzynarodowej linii zmiany daty
IV. Budowa i dzieje Ziemi				
12. Badania i budowa wnętrza Ziemi	– wymienia źródła wiedzy o budowie wnętrza Ziemi – wyjaśnia pojęcia: fale podłużne, fale poprzeczne, warstwa nieciągłości, stopień geotermiczny, gradient geotermiczny, magnetosfera	– wymienia sfery Ziemi i podaje podstawowe ich cechy – przedstawia na schemacie budowę wnętrza Ziemi	– porównuje poszczególne warstwy wnętrza Ziemi: skład chemiczny, właściwości fizyczne, głębokość występowania	– potrafi wyjaśnić przyczyny wzrostu temperatury i ciśnienia we wnętrzu Ziemi – opisuje znaczenie magnetosfery dla życia na Ziemi
13, 14. Najważniejsze wydarzenia w dziejach Ziemi (ewolucja Ziemi i życia; kenozoik – era ssaków zdominowana w holocenie przez człowieka)	– wyjaśnia pojęcia: skamieniałości przewodnie, orogenezy, dryf kontynentów, transgresje i regresje morza – charakteryzuje metody badania dziejów Ziemi – wymienia ery i okresy w dziejach Ziemi	– omawia przyczyny i przebieg zlodowaceń w plejstocenie – lokalizuje na mapie góry powstałe w orogenezie kaledońskiej, hercyńskiej i alpejskiej – przedstawia rozwój świata organicznego oraz główne etapy ewolucji człowieka	– analizuje tabelę stratygraficzną i mapę geologiczną oraz podaje wnioski – charakteryzuje wydarzenia geologiczne oraz przyrodnicze w poszczególnych erach	– przedstawia dzieje geologiczne w postaci ciągu zdarzeń i zależności przyczynowo-skutkowych – wyjaśnia konsekwencje przemieszczania się kontynentów w przeszłości geologicznej – ocenia zmiany środowiska przyrodniczego w holocenie spowodowane działalnością
15. Minerale – właściwości i rozpoznawanie	– wyjaśnia pojęcie: minerał, minerał skałowotrczy, mineraloid – podaje różnice między minerałem a związkiem chemicznym	– wymienia cechy rozpoznawcze minerałów – podaje przykłady wykorzystania minerałów w życiu gospodarczym	– charakteryzuje główne cechy minerałów – określa twardość minerałów budujących poszczególne skały za pomocą skali Mohsa	– dokonuje podziału minerałów pod względem chemicznym oraz podaje ich przykłady

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
16. Skąły	– wyjaśnia pojęcia: skąła, skąła magmowa, skąła osadowa, skąła metamorficzna, diagenesa, budowa jawno- i skrytokrystaliczna – dokonuje podziału skął	– przedstawia warunki, w jakich powstają róźne rodzaje skął magmowych i osadowych – opisuje warunki, w jakich dochodzi do metamorfizmu skął	– rozpoznaje podstawowe okazy skąły – wykazuje związek między miejscem krystalizacji magmy z budową skął magmowych – rozpoznaje główne minerały skąłotwórcze	– potrafi przedstawić na schemacie cykl geologiczny, uwzględniając rodzaj skął oraz procesy geologiczne prowadzące do ich powstania – rozpoznaje na podstawie zdjęć, okazów, opisów rodzaje skął i podaje ich nazwę, charakterystyczne cechy oraz wyjaśnia genezę – ocenia działania służące racjonalnemu gospodarowaniu zasobami naturalnymi
17. Złóža surowców mineralnych	– wyjaśnia pojęcia: złóža surowców mineralnych, pokłady, soczewki, wysady, żyły, gniazda, intruzja – wymienia typy złóž mineralnych	– dokonuje podziału złóž mineralnych ze względu na działy gospodarki człowieka, w których są wykorzystywane	– przedstawia związek między budową geologiczną a typem złóža – zna metody eksploatacji surowców mineralnych – ocenia zmiany środowiska przyrodniczego wywołane eksploatacją surowców mineralnych	– potrafi na podstawie przekroju geologicznego rozpoznać typ złóža mineralnego – ocenia znaczenie surowców mineralnych oraz podaje przykłady ich zastosowania w gospodarce człowieka
V. Litosfera – procesy endogeniczne				
18. Tektonika płyt litosfery	– wyjaśnia pojęcia: płyty litosfery, kratony, prądy konwekcyjne, ryft, subdukcja, uskok transformacyjny, strefa kolizji – wymienia płyty litosfery	– formuluje główne założenia teorii tektoniki płyt litosfery – wyjaśnia przyczyny ruchów płyt litosfery – lokalizuje na mapie geologiczno-tektonicznej i fizycznej świata płyty kontynentalne i oceaniczne – wskazuje na mapie geologiczno-tektonicznej i fizycznej świata miejsca występowania stref ryftowych i subdukcji	– opisuje formy i procesy tektoniczne zachodzące na krawędziach płyt litosfery – wyjaśnia mechanizm ruchu płyt litosfery, w tym działanie prądów konwekcyjnych	– przedstawia na rysunku: ryft, subdukcję, kolizję – porównuje procesy zachodzące w strefie ryftowej i subdukcji – wskazuje konsekwencje ruchu płyt litosfery – analizuje przyczyny uformowania się pacyficznego pierścienia ognia
19. Plutonizm i metamorfizm	– wyjaśnia pojęcia: plutonizm, metamorfizm, magmatyzm, intruzje zgodne i niezgodne – wymienia czynniki wpływające na metamorfizm skął	– dokonuje podziału metamorfizmu i wyjaśnia rodzaje metamorfizmu	– rozpoznaje na schemacie róźne rodzaje intruzji magmowych	– porównuje i charakteryzuje róźne rodzaje intruzji magmowych (batolit, lakolit, dąjka, sill, lopolit, ksenolit) – wykazuje znaczenie gospodarcze procesów plutonicznych i metamorficznych

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
20. Wulkanizm	– wyjaśnia pojęcia: lawa, magma – wymienia typy erupcji wulkanicznych – opisuje budowę stożka wulkanicznego	– przedstawia czynniki wpływające na przebieg wybuchu i kształt stożka wulkanicznego – rozpoznaje typy wulkanów i skały wulkaniczne – wyjaśnia przyczyny występowania wulkanów na granicy płyt litosfery	– charakteryzuje produkty erupcji wulkanicznej – wykazuje zależności między kształtem wulkanu a typem lawy i charakterem erupcji – wyjaśnia znaczenie wulkanów i gejzerów dla życia i gospodarki człowieka	– wykazuje zależności między występowaniem wulkanów a rozmieszczeniem płyt litosfery oraz wiekiem geologicznym obszaru – wyjaśnia genezę wulkanów położonych z dala od krawędzi płyt litosfery – wyjaśnia zasadę funkcjonowania gejzerów – wykazuje wpływ wulkanizmu i procesów postwulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność
21. Procesy górotwórcze i inne ruchy litosfery	– wyjaśnia pojęcia: ruchy izostaticzne, orogen – opisuje pionowe ruchy litosfery	– wyjaśnia mechanizm powstawania górotworu subdukcyjnego i kolizyjnego – wymienia i lokalizuje na mapie przykłady górotworów subdukcyjnego i kolizyjnego – lokalizuje na mapie góry zrębowe	– rozpoznaje na schematach góry fałdowe, zrębowe i wulkaniczne oraz podaje ich przykłady – podaje dowody na istnienie pionowych ruchów litosfery – lokalizuje na mapie obszary objęte pionowymi ruchami skorupy ziemskiej	– na podstawie różnych źródeł informacji wyjaśnia procesy izostaticzne – wykazuje wpływ ruchów pionowych litosfery na życie i działalność człowieka – porównuje góry fałdowe i zrębowe
22. Trzęsienia ziemi i inne deformacje litosfery	– wyjaśnia pojęcia: epicentrum, hipocentrum, fala sejsmiczna – przedstawia podział trzęsień ziemi – omawia skutki trzęsień ziemi	– opisuje różne struktury tektoniczne – charakteryzuje trzęsienia ziemi ze względu na ich przyczynę – lokalizuje na mapie obszary sejsmiczne, pensejsmiczne i asejsmiczne	– przedstawia na schemacie epicentrum i hipocentrum – wyjaśnia rozmieszczenie obszarów sejsmicznych na Ziemi – rozpoznaje różne struktury tektoniczne przedstawione na rysunkach oraz omawia występujące między nimi różnice	– przedstawia ma modelu przyczynowo-skutkowym powstawanie tsunami – formułuje zależność między występowaniem trzęsień ziemi, wiekiem geologicznym obszarów, przebiegiem granic płyt litosfery i zjawiskami wulkanicznymi – ocenia różne sposoby zapobiegania skutkom trzęsień ziemi – ocenia skutki wielkich trzęsień ziemi oraz uzasadnia konieczność podejmowania działań zmierzających do zmniejszenia negatywnych

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
23. Opis i interpretacja odsłonięcia, profilu i przekroju geologicznego	– wyjaśnia pojęcia: wiek względny skał, wiek bezwzględny skał, luka stratygraficzna, miąższość warstw skalnych – rozpoznaje: profil geologiczny, przekrój geologiczny i mapę geologiczną	– opisuje warunki i środowisko powstania różnych typów skał – interpretuje i opisuje odkrywkę geologiczną	– na podstawie analizy przekroju geologicznego odtwarza geologiczne dzieje obszaru – identyfikuje wydarzenia geologiczne na danym obszarze na podstawie genezy skał	– analizuje wiek skał na przekroju i profilu geologicznym oraz ustala wiek względny i bezwzględny skał – interpretuje układ warstw skalnych w naturalnej lub sztucznej odkrywce geologicznej (np. w kopalniach, kamieniołomach, wykopach) – mierzy upad i bieg warstw skalnych za pomocą klizymetru i busoli – zaznacza upad warstw skalnych na przekroju geologicznym
VI. Litosfera – procesy egzogeniczne				
24. Wietrzenie i jego znaczenie dla procesów geologicznych	– wymienia i krótko charakteryzuje rodzaje wietrzenia	– przedstawia czynniki wpływające na przebieg procesów wietrzenia	– podaje skutki wietrzenia dla procesów rzeźbo- i glebotwórczych – rozpoznaje efekty wietrzenia fizycznego na ilustracjach i w odsłonięciach skał	– wykazuje wpływ klimatu na przebieg i rodzaj wietrzenia
25. Zjawiska krasowe	– wymienia skały, które podlegają procesom krasowym	– przedstawia czynniki wpływające na intensywność procesów krasowych	– rozpoznaje na ilustracjach formy krasu powierzchniowego i podziemnego – wskazuje na mapie obszary występowania zjawisk krasowych na	– wyjaśnia genezę różnych form krasu powierzchniowego i podziemnego
26. Rzeźbotwórcza działalność wód płynących	– wyjaśnia pojęcia dotyczące rzeźbotwórczej działalności rzek – wymienia czynniki wpływające na rodzaj i intensywność procesów rzeźbotwórczych w dolinie rzecznej	– omawia działalność rzeźbotwórczą rzeki w różnych odcinkach jej biegu – wymienia i charakteryzuje przykłady form rzeźby powstających w wyniku działalności niszczącej i budującej rzek – przedstawia warunki powstawania delty i estuarium	– wymienia przyczyny podnoszenia i obniżania bazy erozyjnej – rozpoznaje na rysunku elementy doliny rzecznej – rozpoznaje na rysunkach i zdjęciach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wód	– wyjaśnia proces meandrowania rzeki – opisuje przebieg kaptażu rzeczno i wskazuje przykłady jego występowania – proponuje formy wykorzystania rzeki dla odcinka górnego, środkowego i dolnego i uzasadnia swój wybór
27. Rzeźbotwórcza działalność wód morskich i jeziornych	– wyjaśnia pojęcia dotyczące rzeźbotwórczej działalności wód morskich i jeziornych – wymienia czynniki wpływające na intensywność procesów niszczących wywołanych przez wody morskie	– opisuje działalność morza na wybrzeżu niskim i wysokim – charakteryzuje główne formy rzeźby powstające w wyniku działalności wód morskich	– rozpoznaje typy wybrzeży przedstawione na rysunkach i mapach oraz wyjaśnia ich genezę – wskazuje na mapie miejsca występowania różnych typów wybrzeży morskich	– wyjaśnia za pomocą rysunku powstawanie atolu koralowego oraz klifu – uzasadnia konieczność poznania procesów zachodzących w strefach brzegowych mórz i jezior

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
28. Rzeźbotwórcza działalność lodowców	– wyjaśnia pojęcia dotyczące działalności rzeźbotwórczej lodowca górskiego i lądolodu	– opisuje działalność erozyjną i budującą lodowców górskich i lądolodów – wyjaśnia procesy powstawania form wodnolodowcowych	– rozpoznaje na ilustracjach wybrane formy polodowcowe – wskazuje na mapie świata obszary, które podlegały w przeszłości zlodowaceniom	– klasyfikuje formy rzeźby polodowcowej według czynnika i procesu rzeźbotwórczego
29. Rzeźbotwórcza działalność wiatru	– wyjaśnia pojęcia związane z rzeźbotwórczą działalnością wiatru – wymienia czynniki wpływające na intensywność procesów eolicznych	– opisuje działalność wiatru i podaje przykłady form rzeźby eolicznej	– rozpoznaje na ilustracjach eoliczne formy rzeźby – lokalizuje na mapie pustynie i obszary występowania pokryw lessowych	– porównuje barchan i wydmę paraboliczną – ocenia wpływ wybranych czynników na intensywność procesów eolicznych
30. Denudacja	– wyróżnia podstawowe rodzaje ruchów masowych – wymienia czynniki wpływające na intensywność ruchów masowych – opisuje proces spłukiwania	– wyjaśnia przebieg różnych rodzajów ruchów masowych – wskazuje formy rzeźby dla poszczególnych ruchów masowych	– rozpoznaje na ilustracjach rodzaje ruchów masowych – wskazuje podobieństwa i różnice między odpadaniem i obrywaniem oraz spęływaniem i osuwaniem – przedstawia wpływ budowy geologicznej i działalności człowieka na ruchy masowe	– wykazuje wpływ procesów spłukiwania i ruchów masowych na erozję gleb – ocenia rolę roślinności i działalności człowieka w ograniczeniu ruchów masowych
31. Rzeźba Ziemi jako efekt procesów endo- i egzogenicznych	– przedstawia główne formy rzeźby lądów i dna oceanów – charakteryzuje powierzchnię i ukształtowanie kontynentów i oceanów	– wskazuje na mapie świata największe głębokości na obszarach oceanów – wskazuje na mapie świata najwyższe szczyty	– wskazuje na mapie świata przykłady głównych form rzeźby lądów i dna oceanów – przedstawia cechy ukształtowania powierzchni Ziemi jako efekt oddziaływania procesów wewnętrznych i zewnętrznych	– wyjaśnia rozmieszczenie najwyższych gór świata, grzbietów i rowów oceanicznych – konstruuje krzywą hipsograficzną dla dowolnego kontynentu
32. Wpływ człowieka na litosferę	– omawia wpływ gospodarki zbieracko-łowieckiej, rolnictwa, górnictwa, transportu na litosferę	– przedstawia na rysunku skutki podziemnej eksploatacji surowców	– rozpoznaje antropogeniczne formy rzeźby powstałe przy odkrywkowej eksploatacji surowców – wykazuje zależność erozji gleb od lesistości oraz sposobu orki na stoku	– proponuje sposoby ograniczania wpływu rolnictwa na litosferę – przewiduje skutki, które mogą wystąpić na obszarze, na którym rozwija się górnictwo
VII. Atmosfera				
33. Skład i budowa atmosfery	– wymienia stałe i zmienne składniki atmosfery – opisuje skład chemiczny atmosfery	– wymienia gazy cieplarniane i omawia ich wpływ na wzrost temperatury powietrza na Ziemi – wyróżnia warstwy atmosfery i przedstawia ich najważniejsze cechy	– charakteryzuje budowę atmosfery na podstawie pionowego przekroju – porównuje właściwości fizyczne i chemiczne poszczególnych warstw atmosfery	– wysuwa propozycje działań ograniczających wpływ człowieka na zanieczyszczenie atmosfery – wyjaśnia znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
34. Globalna cyrkulacja mas powietrza	– wyjaśnia pojęcia: komórka cyrkulacyjna, prądy konwekcyjne, zaburzenia cyrkulacyjne, monsuny, cyklony, fronty atmosferyczne, masy powietrza – wymienia rodzaje mas powietrza na Ziemi	– charakteryzuje masy powietrza równikowego, zwrotnikowego, polarnego i arktycznego – wymienia przyczyny krążenia powietrza w troposferze	– przedstawia na rysunku schemat globalnej cyrkulacji powietrza – opisuje sposób powstania opadów zenitalnych	– objaśnia mechanizm powstawania frontów atmosferycznych (zimnego, ciepłego i zokludowanego) – opisuje zjawiska towarzyszące frontom atmosferycznym – wyjaśnia mechanizm powstawania pasatów, wiatrów zachodnich i wschodnich oraz wpływ siły Coriolisa na ich kierunek
35. Temperatura i opady na świecie	– wyjaśnia pojęcia: bilans promieniowania, bilans cieplny Ziemi, albedo, turbulencja, konwekcja, adwekcja, procesy adiabatyczne, inwersja termiczna, amplituda temperatur, strefowość termiczna, parowanie, kondensacja pary wodnej, transpiracja, sublimacja, wilgotność, osady, opady atmosferyczne, temperatura punktu rosy, jądra kondensacji, powietrze nasycone – wymienia czynniki wpływające na intensywność parowania – wymienia warunki kondensacji pary wodnej – wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych	– przedstawia bilans promieniowania Ziemi – wymienia i opisuje sposoby wymiany ciepła w atmosferze – wymienia i charakteryzuje czynniki kształtujące temperaturę na powierzchni Ziemi – charakteryzuje opady i osady atmosferyczne oraz warunki, w których powstają – omawia wielkość opadów w różnych szerokościach geograficznych – wymienia i charakteryzuje czynniki wpływające na wielkość i rozmieszczenie opadów na kuli ziemskiej	– wykazuje wpływ różnych czynników na zróżnicowanie dopływu energii słonecznej – przedstawia przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi – przedstawia wpływ temperatury powietrza na maksymalną zawartość pary wodnej w atmosferze – rozpoznaje podstawowe rodzaje chmur – wskazuje na mapie obszary o najwyższych i najniższych średnich rocznych amplitudach temperatury i wyjaśnia ich przyczyny – wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury na kuli ziemskiej – charakteryzuje opady konwekcyjne, frontalne i orograficzne – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości opadów na Ziemi – wyjaśnia zależność między ilością promieniowania słonecznego a ekspozycją stoków oraz położeniem Ziemi względem Słońca	– korzystając z map klimatycznych, analizuje przebieg średniej rocznej temperatury powietrza, wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury na Ziemi – na podstawie danych klimatycznych oblicza średnią temperaturę powietrza, amplitudę temperatury powietrza oraz spadek temperatury powietrza wraz z wysokością – rozpoznaje i opisuje rodzaje chmur oraz przyporządkowuje je do odpowiedniej wysokości w troposferze – zna zjawiska towarzyszące poszczególnym chmurom – analizuje mapę przebiegu rocznej sumy opadów na Ziemi, wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych – porównuje warunki powstawania opadów konwekcyjnych, orograficznych i frontalnych

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
36. Ciśnienie atmosferyczne i wiatry kuli ziemskiej	– zna wartość normalnego ciśnienia atmosferycznego – wymienia czynniki wpływające na wielkość ciśnienia atmosferycznego – wyjaśnia pojęcia: ciśnienie atmosferyczne, izobara, hektopaskal, układy baryczne, ośrodki baryczne, przemiany wilgotno- i suchoadiabatyczne	– wyjaśnia pojęcie i genezę wiatrów stałych, okresowych i lokalnych – charakteryzuje czynniki wpływające na wielkość ciśnienia atmosferycznego – wskazuje na mapie obszary występowania różnych rodzajów wiatrów – omawia powstawanie cyklonów tropikalnych i monsunów	– wyjaśnia rozkład ciśnienia atmosferycznego na kuli ziemskiej – za pomocą rysunku wyjaśnia schemat krążenia mas powietrza w niżu i wyżu na obu półkulach (z uwzględnieniem działania siły Coriolisa) – identyfikuje układy baryczne na podstawie przebiegu izobar – wyjaśnia, dlaczego monsun letni przynosi opady – wyjaśnia mechanizm powstawania bryzy, wiatrów dolinnych i górskich, fenu, wiatrów spływowych	– wykazuje znaczenie wiatrów dla przebiegu pogody i działalności gospodarczej człowieka – wyjaśnia sposób powstania monsunów i ich wpływ na gospodarkę Azji Południowo-Wschodniej i Południowej – przedstawia wpływ monsunów i cyklonów na życie i działalność gospodarczą człowieka – oblicza temperaturę powietrza na szczycie, po stronie zawietrznej lub dowietrznej góry w warunkach fenowych – oblicza ciśnienie atmosferyczne na szczycie góry
37. Czynniki klimatotwórcze	– wyjaśnia pojęcia: proces klimatyczny, czynniki klimatotwórcze, inwersja opadowa, klimat miasta, klimatogram – wymienia główne czynniki klimatotwórcze, w tym czynniki astrefowe i antropogeniczne	– charakteryzuje czynniki wpływające na zróżnicowanie elementów klimatu	– formułuje prawidłowości klimatyczne na podstawie analizy map i klimatogramów – na podstawie analizy danych klimatycznych i klimatogramów wyjaśnia wpływ różnych czynników na klimat	– wnioskuje o cechach klimatu danego miejsca na podstawie jego położenia geograficznego – charakteryzuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat wybranych regionów świata – charakteryzuje klimat miasta (MWC)
38. Klimaty kuli ziemskiej	– wymienia strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi – wymienia obszary położone w danej strefie klimatycznej i danym typie klimatu	– charakteryzuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi oraz uzasadnia ich zasięgi	– lokalizuje na mapie i charakteryzuje strefy klimatyczne – opisuje typy klimatów w obrębie poszczególnych stref klimatycznych – uzasadnia zasięgi poszczególnych stref klimatycznych	– rozpoznaje strefy klimatyczne i wybrane typy klimatów na podstawie rocznego przebiegu temperatury powietrza i sum opadów – porównuje różne typy klimatów – na podstawie map i klimatogramów rozpoznaje i charakteryzuje strefę klimatyczną oraz typ klimatu
39. Pogoda i człowiek – mapy synoptyczne, zmiany antropogeniczne	– wyjaśnia pojęcia: mapa synoptyczna, prognoza pogody, efekt cieplarniany, dziura ozonowa, kwaśne deszcze, smog – wyróżnia składniki mapy synoptycznej	– przedstawia globalny system pomiarów meteorologicznych – podaje informacje o pogodzie z mapy synoptycznej	– odczytuje i interpretuje zjawiska zaznaczone na mapie synoptycznej – analizuje zmiany temperatury i wilgotności powietrza po przejściu frontów atmosferycznych	– ocenia konsekwencje przyrodnicze i gospodarcze zmian w atmosferze, wynikających z działalności człowieka – wyjaśnia przyczyny i ocenia skutki zmian klimatu w skali globalnej i lokalnej

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– analizuje wpływ działalności człowieka na warunki klimatyczne w skali makro i mikro – ocenia i charakteryzuje wpływ klimatu na przebieg procesów rzeźbotwórczych, glebę, świat
40. Własne obserwacje zjawisk i prognozowanie pogody	– wymienia i rozpoznaje przyrządy meteorologiczne	– mierzy wielkości i wartości poszczególnych elementów pogody, posługując się termometrem, barometrem, anemometrem, deszczomierzem oraz skalą Beauforta	– przygotowuje krótkoterminową prognozę pogody na podstawie mapy synoptycznej – określa stan zachmurzenia nieba, rozpoznaje rodzaje chmur oraz inne zjawiska występujące w atmosferze – dokumentuje obserwacje np. za pomocą aparatu fotograficznego lub zapisując je w dzienniku pogody	– na podstawie dokonanych obserwacji charakteryzuje zjawiska zachodzące aktualnie w atmosferze – prognozuje zmiany parametrów pogodowych na podstawie obserwacji bezpośrednich i pomiarów meteorologicznych (np. amatorskich obserwacji nieba, odczytów z przyrządów na stacji meteorologicznej, w ogródku meteorologicznym, domowych
VIII. Hydrosfera				
41. Występowanie i zasoby wód, cykl hydrologiczny	– przedstawia genezę i zasoby hydrosfery – wymienia elementy cyklu hydrologicznego – wymienia składniki bilansu wodnego	– omawia cechy cyklu hydrologicznego w różnych warunkach klimatycznych – charakteryzuje czynniki wpływające na bilans wodny danego obszaru	– porównuje zasoby różnych rodzajów wód – wskazuje na mapie świata obszary zagrożone pustynnieniem – podaje różnice między dużym i małym obiegiem wody w przyrodzie	– ocenia znaczenie retencji w bilansie wodnym wybranego obszaru oraz w naturalnej odnowie wód – wykazuje związek między klimatem a cyklem hydrologicznym
42. Wody morskie	– podaje te cechy wszechoceanu, na podstawie których wyróżniono oceany i morza – przedstawia skład chemiczny wody morskiej	– wymienia i charakteryzuje typy mórz	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich – wskazuje na mapie przykłady poszczególnych typów mórz	– wykazuje związek między szerokością geograficzną a temperaturą wody morskiej – porównuje czynniki wpływające na zasolenie dwóch dowolnych zbiorników morskich
43. Ruchy wód morskich	– wymienia ciepłe i zimne prądy morskie – wymienia czynniki wywołujące ruchy wody morskiej	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości pływów morskich – przedstawia rodzaje ruchów wody morskiej i mechanizm ich powstawania	– przedstawia na rysunku genezę ruchów wody morskiej – wymienia podobieństwa i różnice pomiędzy falami wiatrowymi i tsunami – wskazuje na mapie obszary	– formułuje prawidłowości dotyczące prądów morskich oraz ich wpływu na klimat oraz środowisko wybrzeży – wykazuje na przykładach gospodarcze znaczenie ruchów wody morskiej

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
44. Działalność człowieka a ekosystemy mórz i oceanów	– wskazuje możliwości gospodarczego wykorzystania oceanów i krótko je charakteryzuje	– przedstawia działania podejmowane dla ochrony zasobów biologicznych mórz – wymienia przyczyny zanieczyszczenia wód morskich	– wyjaśnia proces eutrofizacji wód morskich – analizuje wpływ wycieku ropy naftowej na środowisko naturalne	– wykazuje wpływ rybołówstwa na zasoby biologiczne mórz – proponuje sposoby ograniczenia degradacji wód wszechoceanu
45. Wody podziemne, źródła	– wyjaśnia pojęcia związane z występowaniem wód podziemnych – przedstawia różne rodzaje wód podziemnych i typy źródeł	– omawia pochodzenie wód podziemnych – opisuje działanie gejzerów – dokonuje podziału wód mineralnych ze względu na ich skład chemiczny	– wskazuje czynniki wpływające na wydajność źródeł – wyjaśnia na rysunku powstawanie wód artezyjskich i różnych typów źródeł – wskazuje na mapie miejsca występowania wód artezyjskich i gejzerów	– wykazuje związek między rodzajem wód podziemnych a ich cechami i zasobami – ocenia przydatność wód podziemnych dla gospodarki człowieka
46. Powierzchniowe wody płynące	– wymienia i opisuje elementy sieci rzecznej – wymienia rodzaje zasilania rzek	– opisuje cechy różnych ustrojów rzecznych – charakteryzuje sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach – wymienia i charakteryzuje czynniki wpływające na przepływ wody w rzekach	– wyznacza przebieg działu wodnego na mapie – wyjaśnia cechy wybranych rzek świata w nawiązaniu do zasilania, klimatu, rzeźby terenu, znaczenia gospodarczego	– rozpoznaje ustrój rzeczny wybranych rzek
47. Jeziora i bagna	– charakteryzuje typy genetyczne mis jeziornych na poszczególnych kontynentach – wymienia czynniki prowadzące do zaniku jezior	– wskazuje przykłady jezior o różnej genezie – wymienia cechy torfowisk i bagien	– klasyfikuje jeziora według różnych kryteriów – na podstawie rysunku opisuje procesy zaniku jezior – na schemacie wyjaśnia cyrkulację wody w jeziorach strefy umiarkowanej – wskazuje obszary występowania jezior i bagien na mapie	– rozpoznaje typ genetyczny misy jeziornej na podstawie rysunku batymetrycznego
48. Lodowce i lądolody	– przedstawia różnice między lądolodem a lodowcem górskim – wyjaśnia proces powstawania lodowców	– przedstawia mechanizm ruchu lodowca – charakteryzuje typy lodowców górskich i podaje przykłady ich występowania	– wyjaśnia przyczyny różnej wysokości występowania granicy wieloletniego śniegu w różnych szerokościach geograficznych – wskazuje na mapach zasięg obszarów współcześnie zlodowaczonych i ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu tych obszarów	– rozpoznaje typy lodowców górskich – przedstawia związek między klimatem a występowaniem wieloletniej zmarzliny – ocenia wpływ wieloletniej zmarzliny na zagospodarowanie i gęstość zaludnienia

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
			– wskazuje na mapie obszary występowania wieloletniej zmarzliny i zasięgu występowania lodu	
49. Woda w gospodarce i środowisku	– przedstawia rolę wody dla rozwoju różnych działów gospodarki – podaje przykłady wpływu wody na środowisko	– opisuje na przykładach następstwa nieracjonalnej gospodarki wodnej w wybranych regionach świata	– wymienia działania wspomagające racjonalnego gospodarowania wodą – wskazuje na mapie obszary narażone na „konflikty o wodę” i wskazuje przyczyny takiej sytuacji	– proponuje sposoby ochrony zasobów wodnych
50. Obserwacje i pomiary hydrologiczne w terenie	– wymienia przyrządy służące do pomiarów hydrologicznych – wymienia przykłady instytucji wyspecjalizowane w monitoringu	– podaje przykłady badań prowadzonych w ramach monitoringu wód	– na podstawie danych oblicza wielkość przepływu wody w rzekach	– ocenia znaczenie pomiarów hydrologicznych dla gospodarki człowieka i uzasadnia swoją opinię
IX. Pedosfera i biosfera				
51. Gleba i procesy ją kształtujące	– wyjaśnia pojęcia: gleba początkowego stadium rozwoju (inicjalna), gleba dojrzała – charakteryzuje etapy procesu glebotwórczego – wymienia najważniejsze składniki i funkcje gleby	– omawia przydatność rolniczą głównych typów gleb – lokalizuje na mapie obszary występowania głównych typów gleb	– przedstawia związek między glebą, skalą macierzystą, roślinnością a klimatem – wyjaśnia wpływ czynników biotycznych i abiotycznych na intensywność procesów glebotwórczych	– analizuje profil glebowy, identyfikuje poziomy genetyczne gleby – analizuje wpływ człowieka na zahamowanie procesów glebotwórczych
52. Zróżnicowanie gleb świata i ich przydatność rolnicza	– wymienia gleby występujące w danej strefie klimatycznej	– lokalizuje na mapie obszary występowania najżyźniejszych gleb – dokonuje oceny przydatności rolniczej gleb	– wyjaśnia zależność między klimatem, szatą roślinną a występowaniem gleb strefowych i śródstrefowych – interpretuje profile glebowe i wyjaśnia pochodzenie poziomów genetycznych różnych typów gleb	– na podstawie profilu glebowego rozpoznaje główne gleby i ocenia ich przydatność rolniczą – formułuje związek pomiędzy rozmieszczeniem żyznych gleb a obszarami rolniczymi – analizuje wpływ człowieka na degradację gleb

53. Badania terenowe gleb i ich opis	– omawia profil glebowy	– planuje i przeprowadza obserwację profilu glebowego w miejscu zamieszkania	– na podstawie profilu glebowego rozpoznaje typ gleby i ocenia jej rolniczą przydatność – identyfikuje poziomy genetyczne w profilu glebowym i na ich podstawie charakteryzuje procesy glebotwórcze	– opisuje cechy morfologiczne gleby (np. miąższość poszczególnych poziomów, ich barwę, układ glebowy, występowanie konkrecji) – wykorzystując pomiar kolorymetryczny, określa odczyn gleby – dokumentuje wyniki badań w karcie opisu odkrywki glebowej
--------------------------------------	-------------------------	--	--	--

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
54. Szata roślinna i świat zwierząt	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania formacji roślinnych na Ziemi – wyjaśnia piętrowość roślinną	– charakteryzuje i wskazuje na mapie rozmieszczenie formacji roślinnych – lokalizuje na mapie zasięg państw zoogeograficznych	– wykazuje związki między warunkami klimatycznymi a formacją roślinną – przyporządkowuje typowe gatunki flory i fauny do poszczególnych stref krajobrazowych – wskazuje dominujące gatunki litoralu, pelagialu i abisalu, opisuje cechy stref morskich	– wyjaśnia sposób przystosowania się roślin do przetrwania w klimatach suchym i zimnym – charakteryzuje występowanie gatunków zwierząt w poszczególnych królestwach – wykazuje związki między występowaniem zwierząt a formacjami roślinnymi – formułuje zależność między zasięgami poszczególnych pięter roślinnych a warunkami klimatycznymi i glebowymi zmieniającymi się wraz z wysokością
X. Ekosystemy świata i ich ochrona				
55. Ekosystemy i dziedziny morfoklimatyczne świata	– wymienia elementy na podstawie których wydzielono dziedziny morfoklimatyczne – wymienia dziedziny morfoklimatyczne świata	– wymienia procesy rzeźbotwórcze dominujące w umiarkowanej dziedzinie morfoklimatycznej	– wskazuje na mapie świata przykłady krain geograficznych dla każdej z dziedzin morfoklimatycznych – dopasowuje rodzaje procesów rzeźbotwórczych do warunków klimatycznych	– ocenia wpływ wybranych elementów klimatu na przebieg procesów rzeźbotwórczych w poszczególnych dziedzinach morfoklimatycznych

56. Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój	– wskazuje podejmowane na świecie działania na rzecz ochrony i restytucji środowiska geograficznego – wymienia motywy działań na rzecz ochrony środowiska – wymienia i charakteryzuje główne formy ochrony środowiska	– omawia podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju – omawia kategorie obszarów chronionych wydzielonych przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody – wymienia osiągnięcia wybranych konferencji międzynarodowych poświęconych ochronie środowiska	– wskazuje na mapie przykłady państw o największym i najmniejszym udziale rezerwatów biosfery w ogólnej powierzchni – wskazuje na mapie przykłady parków narodowych i rezerwatów w Polsce i na świecie – określa zakres działań międzynarodowych organizacji i programów ochrony środowiska	– ocenia możliwości realizacji zrównoważonego rozwoju w skali lokalnej, regionalnej i globalnej
57. Skutki działalności człowieka w środowisku przyrodniczym	– wymienia antropogeniczne zmiany w środowisku przyrodniczym	– przedstawia wpływ człowieka na wzrost efektu cieplarnianego – omawia skutki efektu cieplarnianego	– podaje przykłady zmian w środowisku geograficznym, będących skutkiem działalności człowieka – podaje przykłady wywołanych działalnością człowieka zmian wybranych elementów środowiska	– dowodzi na przykładach, że naruszenie stabilności ekosystemu może spowodować nieodwracalne zmiany w środowisku naturalnym

Część II

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
I. Klasyfikacja państw świata				
1. Aktualny podział polityczny świata	– charakteryzuje współczesny stan na mapie politycznej świata – wyjaśnia pojęcia: państwo, suwerenność, terytoria zależne, terytoria powiernicze ONZ, wody wewnętrzne, morza terytorialne, strefa wyłączności ekonomicznej	– opisuje zróżnicowanie polityczne współczesnego świata – wymienia i wskazuje na mapie terytoria zależne – wymienia niezbędne warunki utworzenia nowego państwa	– wyjaśnia przyczyny utrzymywania się terytoriów zależnych – analizuje przyczyny zmian na politycznej mapie świata po 1989 r., opisuje proces rozpadu i łączenia państw Europy i innych części świata – lokalizuje na mapie politycznej państwa, które powstały po 1989 r. – wyjaśnia zasady funkcjonowania terytoriów niesamodzielnych	– ocenia współczesny stan polityczny w Europie i na świecie – prezentuje polityczny podział mórz i oceanów, dokonuje oceny ich wykorzystania przez państwa
2. Kryteria podziałów państw świata	– podaje kryteria podziałów państw świata – wyjaśnia pojęcia PKB i wskaźnik skolaryzacji – opisuje i podaje składowe wskaźnika HDI	– wymienia mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego – grupuje państwa na podstawie wielkości HDI	– klasyfikuje kraje świata według kryteriów politycznych, społecznych, kulturowych, ekonomicznych – porównuje strukturę PKB krajów na różnym poziomie rozwoju gospodarczego – analizuje i wyjaśnia przyczyny nierówności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata	– wykazuje zróżnicowanie państw świata, posługując się wskaźnikami poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego – wyjaśnia przyczyny pogłębiania się różnic między najbogatszymi a najbiedniejszymi państwami świata
3. Charakterystyka krajów o wysokim i średnim poziomie rozwoju gospodarczego	– przedstawia cechy gospodarki krajów o wysokim i średnim poziomie rozwoju gospodarczego – wskazuje problemy gospodarcze i społeczne tych krajów	– wskazuje przykłady na mapie państw średnio, wysoko i bardzo wysoko rozwiniętych	– na podstawie danych statystycznych porównuje cechy krajów o bardzo wysokim, wysokim i średnim poziomie rozwoju gospodarczego – porównuje państwa bardzo wysoko i wysoko rozwinięte	– wyjaśnia najważniejsze przyczyny bardzo wysokiego i wysokiego poziomu rozwoju gospodarczego wybranych krajów – analizuje i ocenia problemy społeczno-gospodarcze państw o wysokim poziomie rozwoju

4. Problemy krajów słabo rozwiniętych	– wymienia cechy krajów średnio i słabo rozwiniętych	– wskazuje problemy gospodarcze i społeczne krajów słabo rozwiniętych – wskazuje przykłady państw słabo rozwiniętych na mapie	– wyjaśnia przyczyny obecnej sytuacji gospodarczej i społecznej krajów słabo rozwiniętych – porównuje cechy gospodarki krajów słabo rozwiniętych z cechami gospodarki krajów wysoko rozwiniętych – porównuje państwa wysoko, średnio i słabo rozwinięte	– wyjaśnia przyczyny wzrostu dysproporcji pomiędzy poziomem życia w krajach wysoko i słabo rozwiniętych – ocenia szanse rozwoju wybranych państw słabo rozwiniętych – proponuje działania hamujące mechanizmy narastania nierówności w rozwoju społeczno-gospodarczym
---------------------------------------	--	--	---	---

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
II. Procesy demograficzne i zróżnicowanie ludności na świecie				
5. Przestrzenne i czasowe zróżnicowanie wskaźnika przyrostu naturalnego na świecie	– opisuje przestrzenne i czasowe zróżnicowanie wskaźników urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego oraz liczby ludności na świecie	– podaje przykłady zróżnicowania wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie w wybranych regionach i krajach	– wyjaśnia przyczyny zmian i przestrzennego zróżnicowania wskaźnika przyrostu naturalnego – na podstawie danych statystycznych oblicza wskaźnik przyrostu naturalnego – porównuje wielkość współczynnika przyrostu naturalnego w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego	– analizuje i interpretuje mapy oraz dane statystyczne prezentujące zmiany i zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika przyrostu naturalnego na świecie – ocenia dynamikę zmian liczby ludności w krajach słabo i wysoko rozwiniętych – analizuje przyczyny zróżnicowania współczynnika przyrostu naturalnego w państwach o różnym poziomie
6. Etapy rozwoju demograficznego na przykładzie wybranych państw świata	– opisuje etapy rozwoju demograficznego na przykładzie wybranych państw świata	– podaje przykłady krajów, których społeczeństwa znajdują się na określonym etapie rozwoju demograficznego i lokalizuje je na mapie	– porównuje cechy demograficzne społeczeństw znajdujących się na różnych etapach rozwoju demograficznego – przedstawia fazy rozwoju demograficznego	– na podstawie wskaźnika urodzeń i zgonów przyporządkowuje społeczeństwa różnych krajów do odpowiedniej fazy rozwoju demograficznego – wyjaśnia model przejścia demograficznego, analizuje wykres
7, 8. Regiony wzrostu i regresu demograficznego na świecie	– wyjaśnia pojęcia: piramida wieku i płci, współczynnik dzietności, współczynniki feminizacji – wyróżnia regiony wzrostu i regresu demograficznego – wymienia cechy społeczeństwa starego i młodego	– podaje przyczyny wzrostu i regresu demograficznego we wskazanych regionach – lokalizuje na mapie przykłady państw, w których występują społeczeństwa młode i starzejące się – porównuje wielkość współczynnika dzietności społeczeństw młodych i starych – wskazuje na mapie kraje o dużym współczynniku feminizacji	– formułuje prawidłowości dotyczące regionów wzrostu i regresu demograficznego – porównuje cechy demograficzne społeczeństwa starego i młodego – podaje przyczyny zróżnicowania liczby kobiet i mężczyzn – korzystając z danych statystycznych, oblicza współczynnik feminizacji	– analizuje, interpretuje i rozpoznaje piramidę wieku i płci społeczeństwa starego i młodego – prognozuje zmiany struktury wieku i tempa przyrostu ludności na podstawie piramidy wieku ludności – uzasadnia tezę, że średnia długość trwania życia jest wskaźnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego – wyjaśnia zależność między strukturą ludności według wieku a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego
9. Konsekwencje wzrostu i regresu demograficznego w wybranych państwach	– podaje konsekwencje społeczne i gospodarcze eksplozji demograficznej	– wskazuje problemy społeczne i gospodarcze społeczeństw starzejących się – wskazuje na mapie państwa o największym przyroście naturalnym – charakteryzuje konsekwencje eksplozji	– wyjaśnia konsekwencje eksplozji demograficznej lub regresu demograficznego w wybranych państwach – podaje przykłady skutecznej, prorodzinnej polityki społecznej	– ocenia konsekwencje eksplozji i regresu demograficznego w wybranych państwach – ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej w skali lokalnej, regionalnej i globalnej

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– ocenia działania rządu chińskiego zmierzające do ograniczenia przyrostu liczby ludności – ocenia konsekwencje regresu demograficznego państw znajdujących się w IV i V fazie rozwoju
10, 11. Przyczyny i konsekwencje migracji ludności	– wyjaśnia pojęcia: „drenaż mózgów”, uchodźstwo, sukcesja migracji, państwo emigracyjne, państwo imigracyjne – podaje kryteria klasyfikacji migracji ludności – wymienia przyczyny migracji – wymienia skutki migracji ludności	– podaje przykłady migracji według ich przyczyn w wybranych krajach – wyjaśnia zjawisko sukcesji migracji – lokalizuje na mapie przykłady państw, których dotyczy zjawisko sukcesji migracji – wskazuje na mapie główne kierunki migracji	– interpretuje mapy i dane liczbowe prezentujące kierunki i rodzaje migracji na świecie i w wybranych krajach – oblicza saldo migracji i przyrost rzeczywisty, korzystając z danych statystycznych – wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji wybranych państw – przedstawia związek pomiędzy potrzebami człowieka, poziomem ich zaspokojenia a natężeniem migracji – podaje konsekwencje migracji (ekonomiczne, społeczne i kulturowe) dla wybranych krajów emigracyjnych i imigracyjnych	– prognozuje zmiany w kierunkach migracji na świecie – analizuje przyczyny ruchów migracyjnych we współczesnym świecie, wskazuje na mapie ich kierunki – formułuje zależność między tempem rozwoju gospodarczego państw a wielkością migracji – ocenia ruchy migracyjne z punktu widzenia państwa imigracyjnego i emigracyjnego – ocenia problem współczesnych uchodźców – projektuje działania zmierzające do zmniejszenia zjawiska uchodźstwa i do pomocy migrantom przymusowym
12. Zróżnicowanie warunków osiedlania się człowieka na Ziemi	– wyjaśnia pojęcia: ekumena, subekumena, anekumena, bariera osadnicza – wymienia i charakteryzuje warunki przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne wpływające na osiedlanie się	– podaje przykłady warunków pozytywnie i negatywnie wpływających na osiedlanie się człowieka	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania warunków osiedlania się człowieka na Ziemi – formułuje prawidłowości, które wyjaśniają wpływ różnych czynników na osiedlanie się ludności	– ocenia warunki przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne osiedlania się ludności w wybranych regionach świata
13. Cechy rozmieszczenia ludności na świecie	– wyjaśnia pojęcie wskaźnik gęstości zaludnienia – podaje cechy rozmieszczenia ludności na Ziemi	– wskazuje na mapie obszary koncentracji ludności – wskazuje na mapie obszary słabego zaludnienia	– omawia na przykładach znaczenie głównych czynników wpływających na gęstość zaludnienia – przedstawia konsekwencje nadmiernej koncentracji ludności – oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia wybranych obszarów – wyjaśnia przyczyny różnej koncentracji ludności	– ocenia wartość informacyjną wskaźnika gęstości zaludnienia oraz map i danych statystycznych prezentujących gęstość zaludnienia na świecie – identyfikuje i wyjaśnia problemy społeczne, gospodarcze i ekologiczne wynikające z wysokiej gęstości zaludnienia

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
14. Zróżnicowanie struktury zatrudnienia ludności na świecie. Problem bezrobocia	– wyjaśnia pojęcia: wskaźnik aktywności zawodowej, współczynnik bezrobocia – podaje główne cechy struktury zatrudnienia ludności na świecie – charakteryzuje zmiany i wielkość bezrobocia na świecie i w wybranych krajach – podaje skutki bezrobocia	– wskazuje tendencje zmian w strukturze załudnienia ludności – opisuje nowy międzynarodowy podział pracy (kraje o wysokich i niskich kosztach pracy)	– formułuje prawidłowości określające zróżnicowanie struktury zatrudnienia w wybranych krajach na świecie w zależności od poziomu rozwoju kraju – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania struktury zatrudnienia w wybranych krajach	– na wybranych przykładach ocenia wpływ globalizacji na bezrobocie ludności – ocenia skalę i konsekwencje społeczne zjawiska bezrobocia
15. Etniczna i narodowościowa struktura ludności świata	– wyjaśnia pojęcia: rasa, rasizm, Mulat, Metys, Zambo – charakteryzuje zróżnicowanie narodowościowe ludności na świecie	– wykazuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne społeczeństw – podaje cechy zróżnicowania etnicznego na przykładzie wybranych krajów – wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych i pośrednich ras ludzkich	– na przykładach wybranych krajów wielonarodowych omawia wpływ zróżnicowania narodowościowego i etnicznego na funkcjonowanie społeczeństw – na przykładzie wybranych regionów świata przedstawia znaczenie narodowościowego i etnicznego	– prezentuje i ocenia problem rasizmu – ocenia skutki zmian w strukturze narodowościowej i etnicznej w wybranych krajach
16. Przyczyny i konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie	– wyjaśnia pojęcia: język, dialekt, gwara, analfabetyzacja – charakteryzuje zróżnicowanie językowe społeczeństw – wyróżnia i podaje przykłady języków oficjalnych ONZ, języków używanych przez największą liczbę ludności, języków sztucznych i wehikularnych	– podaje przykłady zanikania języków – podaje przykłady upowszechniania się wybranych języków na świecie – prezentuje przykłady języków należących do indoeuropejskiej rodziny językowej	– wyjaśnia przyczyny zanikania i upowszechniania się niektórych języków na świecie – omawia konsekwencje zanikania i upowszechniania się niektórych języków na świecie – wskazuje na mapie przykłady państw, w których używa się alfabetu łacińskiego, greckiego, arabskiego, hebrajskiego, chińskiego, cyrylicy	– formułuje zależność między stopniem rozwoju gospodarczego a poziomem analfabetyzacji – analizuje i interpretuje mapę przedstawiającą udział analfabetów wśród ludności powyżej 14. roku życia
17. Zróżnicowanie religijne ludności na świecie	– wymienia i charakteryzuje największe religie świata – podaje główne zasady wiary największych religii na świecie	– charakteryzuje zróżnicowanie religijne ludności na świecie, biorąc pod uwagę zasięg występowania, liczbę wyznawców, wiek religii – wskazuje na mapie rozmieszczenie największych religii świata – charakteryzuje cechy religii monoteistycznych i politeistycznych	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania religijnego ludności na świecie – wyjaśnia zmiany liczby wyznawców różnych religii w Europie – prezentuje różnice i podobieństwa między największymi religiami	– ocenia wpływ religii na życie i gospodarkę człowieka – określa wpływ poziomu wiedzy o danej religii na stosunek do ich wyznawców oraz poziom tolerancji religijnej

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
18. Wpływ cech kulturowych społeczeństwa na życie społeczne i gospodarcze	– wyjaśnia pojęcia: kultura, krąg kulturowy, macdonaldyzacja, amerykańizacja, system kastowy – wymienia podstawowe kręgi kulturowe współczesnego świata – wskazuje główne cechy kulturowe społeczeństw należących do różnych kręgów kulturowych	– analizuje rozmieszczenie głównych kręgów kulturowych na świecie – charakteryzuje podstawowe cechy kultury islamu, anglo-amerykańskiej i europejskiej	– wykazuje na przykładach zróżnicowanie kulturowe ludności – omawia wpływ cech kulturowych na życie społeczne i gospodarcze – uzasadnia równorzędność kultur	– uzasadnia tezę, iż warunkiem koniecznym oceny innych kultur jest ich poznanie, postawa dialogu, akceptacji, tolerancji i otwartości – ocenia rolę zróżnicowania kulturowego w procesie przemian cywilizacyjnych współczesnego świata
III. Współczesne procesy urbanizacyjne				
19. Zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych na świecie	– wyróżnia rodzaje urbanizacji – wymienia fazy urbanizacji	– wymienia przyczyny zróżnicowania procesów urbanizacyjnych na świecie – podaje cechy różniące procesy urbanizacyjne na świecie	– porównuje fazy urbanizacji – wyjaśnia zróżnicowanie przebiegu procesów urbanizacyjnych w różnych regionach świata – wskazuje na mapie państwa o najwyższym i najniższym poziomie urbanizacji na poszczególnych	– ocenia skutki różnego przebiegu procesów urbanizacyjnych – analizuje przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji, wyjaśnia zaobserwowane dysproporcje
20. Zmiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej miast na świecie	– wyjaśnia pojęcia: funkcje miast, sieć osadnicza, funkcje miastotwórcze – podaje przykłady miast o różnych funkcjach	– określa strukturę funkcjonalną różnych miast – charakteryzuje funkcje wybranych miast, rozróżnia funkcje miastotwórcze, endogeniczne i egzogeniczne – podaje przyczyny zmiany struktury funkcjonalno-przestrzennej miast	– wykazuje zmiany funkcji terenów miejskich wraz z ich rozwojem i poziomem rozwoju kraju – wskazuje na mapie przykłady miast, które uformowały się dzięki konkretnym funkcjom miastotwórczym – wyjaśnia przyczyny wielofunkcyjności współczesnych miast	– ocenia zmiany struktury funkcjonalno-przestrzennej miast – formułuje zależność między rozwojem cywilizacyjnym a wzrostem znaczenia miast – dokonuje waloryzacji zmian struktury przestrzenno-funkcjonalnej różnych miast wraz z rozwojem gospodarczym państw
21. Rozwój największych miast świata	– wymienia i charakteryzuje różne typy miast i zespołów miejskich	– lokalizuje na mapie największe miasta świata – opisuje rozwój ludnościowy i przestrzenny największych miast świata	– rozróżnia typy miast i zespołów miejskich na podstawie różnych źródeł – na podstawie materiałów kartograficznych przyporządkowuje wybrane miasta do określonego typu – rozpoznaje na schematach, mapach, rysunkach typy zespołów miejskich, podaje ich przykłady i lokalizuje na mapie	– wyjaśnia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego, wynikające z rozwoju miast – charakteryzuje uwarunkowania historyczne i kulturowe rozwoju miast na różnych kontynentach

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
22. Zróżnicowanie fizjonomiczne miast świata	– przedstawia cechy fizjonomiczne miast typowych dla różnych regionów świata	– charakteryzuje na przykładach zmiany w fizjonomii wybranych miast świata – charakteryzuje typy fizjonomiczne miast europejskich, amerykańskich, australijskich, arabskich, wschodnioazjatyckich	– na podstawie ilustracji, opisu, map satelitarnych porównuje miasta pod względem cech fizjonomicznych – porównuje układy przestrzenne miast europejskich, amerykańskich, australijskich, arabskich, wschodnioazjatyckich – na podstawie fotografii, opisu, planu	– ocenia zmiany struktury przestrzennej miast wraz z rozwojem gospodarczym państw – ocenia przemiany fizjonomiczne miast na świecie oraz miast(a) w regionie, w którym mieszka
23. Zróżnicowanie poziomu życia ludności miejskiej	– wymienia podstawowe wskaźniki (kryteria oceny) poziomu życia ludności miejskiej	– podaje przykłady zróżnicowania poziomu życia w wybranych miastach na świecie	– na przykładzie wybranych miast omawia zróżnicowanie poziomu życia ich mieszkańców (slumsy, dzielnice nędzy) w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – na przykładzie wybranych miast wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu i kosztów życia – porównuje rozmieszczenie w miastach grup społecznych w państwach wysoko rozwiniętych i rozwijających	– ocenia skutki zróżnicowania poziomu życia w miastach różnych typów i wielkości – ocenia warunki życia w miastach – podaje przykłady działań zmierzających do poprawy standardu życia w miastach
IV. Działalność gospodarcza człowieka				
24. Czynniki przyrodnicze rozwoju rolnictwa	– wymienia czynniki przyrodnicze rozwoju rolnictwa – charakteryzuje warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa w wybranych regionach świata	– charakteryzuje zróżnicowanie struktury użytkowania ziemi na świecie – opisuje najważniejsze funkcje rolnictwa	– wykazuje zróżnicowanie warunków przyrodniczych rozwoju rolnictwa na świecie – wykazuje związki pomiędzy warunkami przyrodniczymi a użytkowaniem ziemi, kosztami i poziomem produkcji rolnej – wskazuje na mapie obszary o najkorzystniejszych warunkach rozwoju rolnictwa na poszczególnych	– analizuje i ocenia wpływ elementów środowiska przyrodniczego na rozwój rolnictwa dowolnego regionu – wyjaśnia spadek udziału rolnictwa w tworzeniu PKB wraz z rozwojem gospodarczym państw
25. Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju rolnictwa na świecie	– wyjaśnia pojęcia: kultura rolna, ustrój rolny, interwencjonizm państwowy – wymienia czynniki społeczno-ekonomiczne rozwoju rolnictwa	– charakteryzuje czynniki społeczno-ekonomiczne rozwoju rolnictwa w wybranych regionach świata – charakteryzuje i wskazuje na mapie obszary o najkorzystniejszych warunkach dla rozwoju rolnictwa na świecie	– przedstawia związki pomiędzy warunkami społeczno-ekonomicznymi a rozwojem rolnictwa w wybranych regionach świata – prezentuje wpływ uwarunkowań pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa obszarów	– ocenia działania człowieka zmierzające do modyfikacji warunków przyrodniczych dla potrzeb rolnictwa w kontekście podnoszenia efektywności rolnictwa – ocenia typy własności gospodarstw rolnych pod kątem ich znaczenia dla

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
		– omawia zróżnicowanie cech społeczno-ekonomicznych rozwoju rolnictwa na świecie – wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie struktury użytkowania ziemi na poszczególnych kontynentach	– dokonuje analizy mapy przedstawiającej strukturę agrarną (wielkość i własność gospodarstw rolnych) na świecie – na podstawie danych statystycznych i wykresów wyjaśnia zróżnicowanie zasobów pracy (poziom zatrudnienia w rolnictwie) na świecie – identyfikuje formy użytkowania ziemi, na podstawie danych statystycznych	– ocenia wpływ interwencjonizmu państwowego na rozwój rolnictwa (m.in. utrzymanie stabilności cen produktów rolnych i ograniczenie nadwyżek żywności oraz ochrona interesów rodzimych rolników) – udowadnia twierdzenie, że wraz z rozwojem gospodarczym następuje coraz większe uniezależnienie rolnictwa kraju od środowiska przyrodniczego, a wyższy poziom kultury rolnej powoduje podnoszenie efektywności produkcji rolniczej
26. Czynniki warunkujące rodzaj produkcji roślinnej	– wyjaśnia pojęcia: rośliny alimentacyjne, przemysłowe, pastewne, pseudoalimentacyjne (w tym użytki), rośliny genetycznie modyfikowane (transgeniczne) – wskazuje czynniki warunkujące rozmieszczenie produkcji roślinnej na świecie	– charakteryzuje strukturę i poziom produkcji roślinnej w różnych regionach świata – wskazuje główne rejony upraw modyfikowanych genetycznie – charakteryzuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze warunki rozmieszczenia upraw zbóż, roślin okopowych, cukrodajnych, oleistych, włóknodajnych, użytków – wskazuje na mapie główne obszary upraw zbóż, roślin okopowych, cukrodajnych, oleistych, włóknodajnych, użytków	– wyjaśnia rozmieszczenie produkcji roślinnej na świecie – wyjaśnia czynniki kształtujące strukturę i poziom produkcji roślinnej w różnych regionach świata – wskazuje korzyści i zagrożenia oraz ocenia skutki rozwoju upraw modyfikowanych genetycznie – analizuje dane statystyczne dotyczące zbiorów i plonów roślin uprawnych – odczytuje z zestawień statystycznych głównych producentów, eksporterów i importerów – na podstawie danych statystycznych oblicza wielkość plonów obszaru	– wyjaśnia przyczyny i ocenia skutki upowszechniania się upraw roślin genetycznie modyfikowanych, wskazuje na mapie obszary ich upraw, przedstawia argumenty za i przeciw żywności genetycznie modyfikowanej (pochodzącej z roślin transgenicznych)
V. Działalność gospodarcza człowieka				
27. Uwarunkowania rozmieszczenia hodowli	– wyjaśnia pojęcia: chów, hodowla – wymienia czynniki warunkujące rozmieszczenie hodowli na świecie	– wymienia główne zwierzęta hodowlane i wskazuje na mapie ich rozmieszczenie – opisuje czynniki wpływające na rozmieszczenie bydła, trzody chlewnej i owiec	– wyjaśnia wpływ dużej koncentracji ludności na rozwój chowu trzody chlewnej – omawia strukturę i poziom produkcji zwierzęcej w różnych regionach świata	– charakteryzuje czynniki kształtujące strukturę i wielkość produkcji zwierzęcej w różnych regionach świata – wykazuje zależność między rozmieszczeniem zwierząt hodowlanych a religią (nakazami i zakazami żywieniowymi i zwyczajami)

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– analizuje przyczyny spadku pogłowia bydła w Europie oraz zwiększającej się koncentracji owiec w krajach muzułmańskich i formułuje wnioski
28. Typy rolnictwa na świecie	– wyjaśnia pojęcia: rolnictwo samozaopatrzeniowe, monokultura, rolnictwo plantacyjne – podaje cechy rolnictwa w wybranych regionach świata	– charakteryzuje typy rolnictwa na świecie – wskazuje na mapie przykłady państw z rolnictwem intensywnym i ekstensywnym – wykazuje związki pomiędzy cechami produkcji rolnej a typem rolnictwa	– porównuje cechy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego – analizuje prawidłowości rozmieszczenia poszczególnych typów rolnictwa – wyjaśnia różnice między rolnictwem towarowym a samozaopatrzeniowym i podaje przykłady	– przyporządkowuje rolnictwo w danym regionie świata do odpowiedniego typu – na podstawie wybranych wskaźników statystycznych rozpoznaje typ rolnictwa – ocenia wpływ rolnictwa intensywnego i ekstensywnego na środowisko geograficzne wybranych regionów – omawia przyczyny pustoszczenia wybranych obszarów świata
29. Możliwości rozwoju wykorzystania zasobów oceanów i mórz	– wskazuje największe łowiska na świecie – wymienia sposoby i podaje przykłady wykorzystania zasobów oceanów i mórz	– wskazuje na mapie obszary intensywnego rybołówstwa morskiego – wymienia i charakteryzuje czynniki warunkujące rozmieszczenie łowisk w morzach i oceanach	– wyjaśnia znaczenie dostępu do morza dla gospodarki państw – korzystając z danych statystycznych i wykresów, opisuje strukturę połowów według gatunków – wymienia kraje o największych połowach morskich oraz słodkowodnych i lokalizuje je na mapie – ocenia stopień wykorzystania zasobów oceanów i mórz	– wyjaśnia spadek połowów ryb u zachodnich wybrzeży Ameryki Południowej i wzrost w krajach Azji Południowo-Wschodniej – formułuje i wyjaśnia zależność między stopniem rozwoju gospodarczego a rozwojem rybołówstwa dalekomorskiego – prezentuje główne zalecenia Konwencji Prawa Morza – ocenia skutki wzrostu wykorzystania zasobów morskich
30. Przyczyny zróżnicowania poziomu i struktury wyżywienia ludności na świecie	– wyjaśnia pojęcia: głód jawny, głód utajony, zielona rewolucja, niedożywienie – wymienia przyczyny zróżnicowania poziomu i struktury wyżywienia ludności na świecie	– opisuje przyczyny zróżnicowania poziomu i struktury wyżywienia ludności na świecie – wskazuje na mapie obszary występowania głodu na świecie – wyjaśnia przyczyny głodu i niedożywienia ludności świata – wymienia konsekwencje zróżnicowania poziomu i struktury wyżywienia ludności na świecie	– wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia produkcji żywności na świecie – wyjaśnia różnice między głodem jawnym a utajonym – wymienia organizacje o światowym zasięgu, które zajmują się diagnozowaniem i rozwiązywaniem problemów wyżywienia ludności oraz ich konsekwencjami	– formułuje zależność między poziomem rozwoju gospodarczego a występowaniem zjawiska głodu i niedożywienia – charakteryzuje zróżnicowanie poziomu wyżywienia ludności na świecie na podstawie podziału norm żywieniowych FAO i WHO – proponuje sposoby walki z głodem oraz ocenia ich skuteczność

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– charakteryzuje założenia „zielonej rewolucji” i ocenia jej skutki – proponuje sposoby zwiększenia produkcji żywności w regionach głodu oraz jej racjonalnej dystrybucji na świecie
31. Konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie	– opisuje czynniki rozwoju leśnictwa – określa tendencje zmian w zalesieniu kontynentów	– wskazuje na mapie i wyjaśnia zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie – charakteryzuje zróżnicowanie sposobów gospodarowania zasobami leśnymi na świecie – ocenia racjonalność gospodarowania zasobami leśnymi na świecie	– prezentuje ekologiczne i przyrodnicze funkcje lasów, ocenia rolę lasów w życiu i gospodarce człowieka – charakteryzuje przyczyny zróżnicowania wskaźnika lesistości na świecie – opisuje przyczyny wylesiania (deforestacji) oraz wskazuje obszary o największej intensywności tego zjawiska – ocenia globalne i regionalne skutki nadmiernego wycinania lasów	– porównuje gospodarkę leśną obszaru Europy i Ameryki Północnej oraz Azji Południowo-Wschodniej, Afryki i Ameryki Południowej i formułuje wnioski – na podstawie analizy danych statystycznych identyfikuje głównych producentów drewna i papieru na świecie, podaje przyczyny zaobserwowanych różnic – uzasadnia konieczność racjonalnego (zgodnego z założeniami rozwoju zrównoważonego) gospodarowania
32. Przyczyny i skutki wzrostu produkcji energii	– wyjaśnia pojęcia: sprawność energetyczna, energetyka konwencjonalna, energetyka alternatywna – określa rolę energii w życiu gospodarczym	– analizuje i charakteryzuje zmiany w wielkości produkcji energii na świecie i w wybranych krajach	– wyjaśnia przyczyny wzrostu produkowanej energii na świecie – na podstawie danych statystycznych zapisanych w różnej postaci (np. tabel, wykresów) wymienia głównych producentów energii elektrycznej na świecie i wskazuje ich na mapie	– wskazuje i ocenia konsekwencje wzrostu produkcji energii w skali globalnej i w wybranych regionach – uzasadnia lokalizację produkcji energii elektrycznej w miejscach dużego jej zużycia
33. Zmiany w wielkości i strukturze zużycia źródeł energii	– wyjaśnia pojęcia: energetyka, źródła energii pierwotnej, źródła odnawialne i nieodnawialne, bilans energetyczny – wymienia rodzaje źródeł energii	– klasyfikuje źródła energii pierwotnej, uwzględniając podział na źródła nieodnawialne i odnawialne – analizuje zmiany w strukturze zużycia źródeł energii – wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze zużycia źródeł energii w wybranych krajach	– przedstawia zmiany w bilansie energetycznym świata na przestrzeni lat – analizuje przyczyny spadku wykorzystania węgla i wzrostu znaczenia ropy naftowej, gazu ziemnego oraz źródeł odnawialnych – charakteryzuje udział poszczególnych źródeł energii pierwotnej w ogólnej produkcji energii (mechanicznej, elektrycznej i cieplnej)	– analizuje mapy lub zestawienia statystyczne dotyczące wielkości produkcji energii elektrycznej na 1 mieszkańca w kWh i formułuje wnioski – wyjaśnia zależność zużycia energii elektrycznej na jednego mieszkańca od rozwoju społeczno-gospodarczego regionu

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
			– określa przyczyny zmian globalnej produkcji energii elektrycznej od lat 70. XX w.	– charakteryzuje tendencje zmian w strukturze produkcji energii elektrycznej według typów elektrowni – ocenia sprawność energetyczną poszczególnych typów elektrowni, wymienia oraz charakteryzuje ich zalety i wady
34. Energetyka alternatywna	– wymienia rodzaje alternatywnych źródeł energii	– charakteryzuje i podaje zalety i wady alternatywnych źródeł energii – uzasadnia konieczność pozyskiwania nowych źródeł energii	– wymienia wady i zalety wykorzystania alternatywnych źródeł energii – wskazuje na mapie państwa wykorzystujące do produkcji energii elektrycznej źródła odnawialne – wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia źródeł alternatywnych	– wymienia alternatywne (niepochodzące ze spalania paliw kopalnych lub rozszczepiania jąder atomowych) źródła energii, wyjaśnia ich znaczenie dla współczesnej gospodarki – ocenia perspektywy rozwoju
35. Czynniki kształtujące rozmieszczenie i rozwój wybranych gałęzi przemysłu	– wyjaśnia pojęcia: przemysł, czynniki lokalizacji przemysłu, lokalizacja przymusowa, związana, swobodna – wymienia podstawowe gałęzie przemysłu	– prezentuje branżowy podział przemysłu – charakteryzuje rozmieszczenie wybranych gałęzi przemysłu	– wyjaśnia przyczyny rozwoju wybranych gałęzi przemysłu – charakteryzuje funkcje przemysłu – wymienia i definiuje podstawowe czynniki lokalizacji przemysłu	– dobiera czynniki lokalizacji przemysłu do wybranych gałęzi przemysłu i uzasadnia swój wybór – wyjaśnia różnice między lokalizacją przymusową, związaną i swobodną – proponuje i uzasadnia lokalizację zakładów przemysłu wysokich
36. Zróżnicowanie produkcji przemysłowej na świecie	– podaje wielkość i strukturę produkcji przemysłowej w wybranych krajach	– porównuje wielkość i strukturę produkcji przemysłowej w regionach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości i struktury produkcji przemysłowej w wybranych krajach	– ocenia zmiany w strukturze produkcji przemysłowej na świecie i w miejscu zamieszkania – charakteryzuje przeobrażenia strukturalne przemysłu, dokonujące się wraz z rozwojem gospodarczym – porównuje i wyjaśnia geograficzne zróżnicowanie zmian w przemyśle krajów o różnym stopniu rozwoju gospodarczego	– wyjaśnia spadek zapotrzebowania na stal w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo i wzrost znaczenia hutnictwa metali w państwach nowo uprzemysłowionych – charakteryzuje zmiany w rozmieszczeniu przemysłu środków transportu – wyjaśnia duże znaczenie Japonii w wytwarzaniu statków i samochodów oraz produktów przemysłu elektronicznego – porównuje strukturę gałęziową państw

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
37. Nowoczesne gałęzie przemysłu i ich wpływ na rozwój gospodarczy i jakość życia człowieka	– charakteryzuje nowoczesne gałęzie przemysłu – podaje przykłady wpływu nowoczesnych gałęzi przemysłu na rozwój gospodarczy i jakość życia człowieka	– ocenia wpływ nowoczesnych gałęzi przemysłu na rozwój gospodarczy – wyjaśnia związek pomiędzy rozwojem nowoczesnych gałęzi przemysłu a jakością życia człowieka	– wymienia największe korporacje high-tech na świecie – opisuje czynniki lokalizacji przemysłu wysokiej techniki	– na podstawie informacji statystycznych, opisów, map i wiedzy z mediów proponuje nowe miejsce lokalizacji technopolii na świecie oraz uzasadnia wybór – formułuje zależność wzrostu znaczenia przemysłu wysokiej technologii od
38. Zróżnicowanie zaspokojenia potrzeb na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego	– wymienia rodzaje usług materialnych i niematerialnych – wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju usług	– prezentuje podział usług według różnych kryteriów – przedstawia zróżnicowanie zakresu i poziomu usług w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – omawia przyczyny dynamicznego rozwoju usług w KWR	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu usług na przykładzie wybranych państw – wskazuje na mapie regiony, państwa, obszary o najmniejszym i największym udziale usług w gospodarce, wyjaśnia dysproporcje – przedstawia związek pomiędzy zatrudnieniem w usługach a poziomem rozwoju gospodarczego w różnych krajach	– formułuje i uzasadnia zależność między rozwojem gospodarczym a wzrostem zatrudnienia w usługach – analizuje dane dotyczące przestrzennego zróżnicowania udziału usług w tworzeniu PKB – przedstawia dominujące rodzaje usług w poszczególnych etapach ich rozwoju – wyjaśnia rolę usług w tworzeniu PKB jako miernika poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państwa
39. Rozwój usług turystycznych na świecie	– wyjaśnia pojęcia: turystyka, turystyka kwalifikowana, saldo gospodarki turystycznej – wymienia główne rodzaje usług turystycznych na świecie	– przedstawia zróżnicowanie poziomu usług turystycznych na świecie – podaje przyczyny rozwoju usług turystycznych na świecie – omawia znaczenie rozwoju usług turystycznych w gospodarce wybranych krajów	– wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia turystyki światowej, analizuje i prezentuje czynniki wpływające na rozwój turystyki – wymienia i opisuje rodzaje turystyki ze względu na motywy wyjazdów – wymienia i wskazuje na mapie państwa o największych wpływach z turystyki światowej oraz kraje o największych wydatkach na wyjazdy zagraniczne	– analizuje dane statystyczne dotyczące salda gospodarki turystycznej wybranych krajów, wyjaśnia zaobserwowane różnice (np. ujemne saldo w Niemczech i Wielkiej Brytanii, dodatnie we Francji i Hiszpanii) – charakteryzuje wpływ turystyki na organizację przestrzeni oraz zmianę w zagospodarowaniu przestrzennym obszarów atrakcyjnych dla turystów – ocenia wpływ ruchu turystycznego na stan środowiska przyrodniczego, proponuje działania niwelujące

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
40, 41. Uwarunkowania rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych regionach świata	– przedstawia rolę transportu w gospodarce – wymienia czynniki wpływające na rozwój różnych rodzajów transportu w wybranych regionach świata	– opisuje zróżnicowanie struktury transportu w wybranych regionach świata oraz wskazuje zachodzące w niej zmiany – prezentuje wady i zalety różnych środków transportu	– korzystając z map wyjaśnia wpływ elementów środowiska przyrodniczego i czynników społeczno-ekonomicznych na kształt sieci transportowej poszczególnych kontynentów – opisuje wpływ środowiska przyrodniczego na rozwój wybranych rodzajów transportu – charakteryzuje wpływ czynników społeczno-ekonomicznych na rozwój środków transportu	– porównuje rozwój usług transportowych w różnych regionach świata – na podstawie danych statystycznych ocenia zróżnicowanie rozwoju transportu w wybranych państwach świata, analizuje mapę zróżnicowania rozwoju transportu na świecie – korzystając z różnych źródeł informacji porównuje gęstość sieci transportowej w wybranych wysoko i słabo rozwiniętych państwach świata oraz wyjaśnia zaobserwowane różnice – przedstawia i ocenia wpływ transportu
42. Nowoczesne systemy i środki łączności	– opisuje nowe systemy i środki łączności – podaje zalety i wady korzystania z internetu	– analizuje i porównuje rozwój łączności w wybranych krajach – omawia znaczenie nowoczesnych systemów oraz środków łączności w życiu społecznym i gospodarce	– analizuje mapę zróżnicowania dostępu do internetu na świecie i wyjaśnia przyczyny zaobserwowanych dysproporcji – charakteryzuje wady i zalety korzystania z internetu – wyjaśnia znaczenie poczty, radia, telewizji i prasy w procesach globalizacji – ocenia poziom rozwoju systemu łączności w miejscu zamieszkania	– ocenia wpływ zmian społeczno-gospodarczych współczesnego świata na tempo rozwoju nowoczesnych środków łączności – na podstawie zestawień statystycznych porównuje liczbę abonentów telefonii (stacjonarnej i komórkowej) w państwach wysoko i słabo rozwiniętych, wyjaśnia zaobserwowane różnice – uzasadnia twierdzenie, że informacja stanowi najcenniejszy towar współczesnego świata
43. Wpływ rozwoju usług materialnych i niematerialnych na jakość życia człowieka. Usługi w miejscu zamieszkania ucznia	– wymienia i charakteryzuje główne rodzaje usług w miejscu zamieszkania – podaje przyczyny rozwoju głównych rodzajów usług	– przedstawia wpływ rozwoju usług materialnych i niematerialnych na jakość życia człowieka – ocenia stopień rozwoju usług w miejscu zamieszkania	– charakteryzuje wpływ usług na aktywizację i integrację gospodarczą regionów – wyjaśnia wpływ rozwoju usług na rozwój społeczno-gospodarczy i jakość życia – opracowuje ankietę w swojej miejscowości na temat usług	– ocenia perspektywy rozwoju usług na świecie i w miejscu zamieszkania – wyjaśnia wzrost znaczenia usług dla producenta oraz w ogólnym zatrudnieniu w danym kraju – przeprowadza badania terenowe w swojej miejscowości na temat usług i dokonuje analizy jakościowej i ilościowej ich wyników – w badaniach korzysta z narzędzi TIK

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
44. Geograficzne kierunki handlu międzynarodowego	– analizuje i przedstawia główne kierunki wymiany międzynarodowej – ukazuje zmiany kierunków handlu międzynarodowego	– wyjaśnia przyczyny zmian kierunków handlu międzynarodowego – przedstawia wpływ międzynarodowej wymiany handlowej na rozwój społeczno-gospodarczy państw	– wyjaśnia wpływ społecznych, gospodarczych i politycznych czynników na rozwój, wielkość i kierunki handlu międzynarodowego państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – wymienia grupy towarów, które obecnie stanowią przedmiot wymiany towarowej – wskazuje kierunki przemieszczania	– wyjaśnia zmiany geograficznych kierunków handlu międzynarodowego na początku XXI w. – ocenia prawdziwość stwierdzenia, że geograficzne kierunki handlu międzynarodowego są odzwierciedleniem zróżnicowania rozwoju gospodarczego świata
45. Zróżnicowanie struktury eksportu i importu w wybranych państwach świata	– wyjaśnia pojęcie bilansu handlowego – wymienia składniki obrotu międzynarodowego	– analizuje i charakteryzuje strukturę towarową handlu wybranych państw – wyjaśnia zmiany struktury towarowej handlu międzynarodowego – przedstawia konsekwencje odmiennej struktury eksportu i importu w KWR i KSR	– na podstawie danych statystycznych (tabel, wykresów) wymienia największych importerów i eksporterów na świecie – wskazuje na mapie przykłady państw o ujemnym i dodatnim bilansie handlowym – ocenia znaczenie wartości bilansu handlowego dla rozwoju gospodarczego regionu	– formułuje prawidłowości ukazujące związki między poziomem rozwoju gospodarczego a strukturą towarową eksportu i importu – wyjaśnia zmiany w wielkości eksportu i importu światowego w ciągu ostatnich 25 lat – ukazuje rolę globalizacji gospodarczej we wzroście znaczenia handlu międzynarodowego – wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia urządzeń i maszyn opartych na wysokich technologiach w międzynarodowym obrocie handlowym – analizuje zestawienia statystyczne dotyczące struktury importu i eksportu wybranych państw świata według grup towarów – wyjaśnia wzrost znaczenia transferu
VI. Problemy polityczne współczesnego świata				
46. Procesy integracyjne na świecie	– wskazuje przejawy integracji w wymiarze krajowym, regionalnym i lokalnym – podaje przykłady międzynarodowych organizacji gospodarczych i polityczno-wojskowych	– charakteryzuje różne aspekty procesów integracji i dezintegracji w Europie i na świecie – lokalizuje członków poszczególnych organizacji międzynarodowych na mapie	– wyjaśnia płaszczyzny integracji państw oraz charakteryzuje działania integracyjne – wskazuje na mapie i krótko opisuje wybrane organizacje o charakterze zrzeszeń regionalnych oraz podaje cele ich działania	– wyjaśnia polityczne i gospodarcze aspekty procesu integracji Europy – porównuje przebieg procesów integracyjnych i dezintegracyjnych w różnych regionach świata

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
		wskazuje na mapie państwa należące do Unii Europejskiej „starej” i „nowej”	- charakteryzuje cele, zadania, etapy i płaszczyzny integracji Unii Europejskiej - identyfikuje i wyjaśnia problemy rozwoju procesów integracji w Europie i na świecie	- wykazuje wpływ procesu globalizacji (stałe powiększających się zależności gospodarczych, politycznych i kulturowych) na działania integracyjne - na podstawie danych statystycznych, wykresów, informacji z mediów dokonuje analizy sytuacji społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej na tle całej Europy i państw świata
47. Skutki procesów integracyjnych	- wskazuje na przykładach skutki procesów integracyjnych na świecie - przedstawia przyczyny i przykłady izolacji państw na świecie	- podaje przykłady izolacji oraz integracji i dezintegracji państw na świecie, a następnie wskazuje je na mapie - dokonuje oceny aktualnych procesów integracyjnych	- charakteryzuje przyczyny i ocenia skutki zjawiska izolacji państw - opisuje korzyści z integracji europejskiej - ocenia znaczenie Unii Europejskiej w rozwiązywaniu problemów społecznych, gospodarczych, ekologicznych i bezpieczeństwa kontynentu europejskiego	- ocenia szanse i zagrożenia wynikające z rozszerzenia zasięgu Unii Europejskiej - identyfikuje i ocenia korzyści wynikające z integracji gospodarczej i polityczno-wojskowej na świecie - ocenia wpływ organizacji integracyjnych na rozwiązanie problemów globalnych, regionalnych i lokalnych
48, 49. Przejawy procesów globalizacji. Pozytywne i negatywne skutki procesów globalizacji na świecie	- wyjaśnia pojęcia: globalizacja, organizacje ponadnarodowe - podaje przykłady przejawów globalizacji	- charakteryzuje przejawy procesów globalizacji - wymienia oraz charakteryzuje pozytywne i negatywne skutki procesów globalizacji na świecie - podaje przykłady skutków globalizacji dla krajów o różnym poziomie rozwoju	- ocenia skutki globalizacji dla krajów o różnym poziomie rozwoju - uzasadnia wpływ procesów globalizacji na życie i gospodarkę poszczególnych krajów - wyjaśnia rolę środków masowego przekazu w procesach globalizacyjnych współczesnego świata - ocenia wpływ globalizacji kulturowej (np. wzrost znaczenia języka angielskiego, swobodny przepływ informacji, nowy kształt rynku pracy, zmianę zachowań konsumpcyjnych, ujednolicenie wzorców kultury i rozrywki itp.) na środowisko społeczne państw świata - identyfikuje pozytywne i negatywne skutki procesów globalizacji w miejscu	- ocenia znaczenie procesów globalizacji w przemianach społecznych i gospodarczych wybranych regionów na świecie - wyjaśnia rolę globalizacji w tworzeniu wielkich międzynarodowych organizacji, przedsiębiorstw i korporacji oraz ich wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą regionów - opisuje wpływ globalizacji na rozwiązanie problemów społecznych w skali globalnej i lokalnej (np. zagrożenia równowagi ekologicznej, głodu, ubóstwa, braku poszanowania swobód obywatelskich) - wyjaśnia wpływ globalizacji na proces tworzenia się nowego podziału społecznego

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– dokonuje waloryzacji procesów globalizacyjnych, ocenia skutki globalizacji dla życia ludzi – uzasadnia tezę, że globalizacja sprzyja koncentracji produkcji, bogactwa i władzy
50. Czynniki stabilizujące i destabilizujące sytuację polityczną na świecie	– wymienia czynniki stabilizujące i destabilizujące sytuację polityczną na świecie	– charakteryzuje czynniki stabilizujące i destabilizujące sytuację polityczną na świecie	– wykazuje i wyjaśnia zmiany czynników stabilizujących i destabilizujących sytuację polityczną w różnych regionach świata	– ocenia skutki działania czynników destabilizujących i stabilizujących na funkcjonowanie państw – charakteryzuje i ocenia działania organizacji międzynarodowych na rzecz stabilizacji sytuacji politycznej w różnych regionach świata
51. Główne obszary współczesnych konfliktów zbrojnych	– wyjaśnia pojęcie: terroryzm – wskazuje obszary współczesnych konfliktów i napięć na świecie	– wyjaśnia przyczyny i przebieg oraz skutki konfliktów zbrojnych w wybranych regionach współczesnego świata	– charakteryzuje przyczyny oraz skutki konfliktów zbrojnych i napięć w Europie, Azji, Afryce – wyjaśnia przyczyny i opisuje formy współczesnego terroryzmu – wymienia strony konfliktów, lokalizuje na mapie politycznej obszary objęte konfliktami	– wyjaśnia powody częstych wojen domowych w Afryce – ocenia skuteczność i zasadność interwencji międzynarodowej w Iraku i Afganistanie – ocenia skutki działań terrorystycznych na świecie – uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej w zwalczaniu terroryzmu światowego

Część III

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
I. Położenie i środowisko geograficzne Polski				
1. Położenie Polski w Europie	– określa współrzędne geograficzne skrajnie położonych punktów – zna i rozumie pojęcia: terytorium, obszar lądowy, morskie wody wewnętrzne	– podaje cechy położenia fizycznogeograficznego i geopolitycznego Polski – wyjaśnia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze konsekwencje	– opisuje zmiany terytorialne Polski w ujęciu historycznym – oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Polski	– ocenia pozytywny i negatywny wpływ położenia geopolitycznego na środowisko i gospodarkę Polski
2, 3. Budowa geologiczna Polski	– wymienia i opisuje najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski w nawiązaniu do budowy geologicznej Europy – wymienia cechy budowy geologicznej Polski	– omawia etapy rozwoju geologicznego Polski – charakteryzuje proces powstawania gór zrębowych i fałdowych – wyjaśnia sposób powstawania płaszczowin	– wyjaśnia wpływ ruchów górotwórczych na ukształtowanie powierzchni kraju	– analizuje i interpretuje mapy geologiczne – odtwarza na podstawie przekrojów geologicznych przeszłość geologiczną wybranych regionów Polski
4. Jednostki tektoniczne Polski	– wymienia jednostki tektoniczne Polski – opisuje położenie Polski na tle głównych jednostek tektonicznych Europy	– wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych struktur geologicznych Europy – wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych jednostek tektonicznych Polski	– charakteryzuje poszczególne jednostki tektoniczne Polski	– porównuje cechy budowy platformy wschodnioeuropejskiej i zachodnioeuropejskiej – rozpoznaje jednostki tektoniczne Polski na podstawie opisu ich charakterystycznych cech
5. Surowce mineralne	– wskazuje na mapie surowce mineralne występujące na platformie wschodnioeuropejskiej, zachodnioeuropejskiej i w obrębie alpejskich struktur fałdowych	– określa zasoby głównych surowców mineralnych w nawiązaniu do wydarzeń geologicznych w poszczególnych erach – wyjaśnia proces powstawania surowców mineralnych na obszarze Polski	– ocenia znaczenie surowców mineralnych dla gospodarki i rozwoju kraju	– wykazuje związki między budową geologiczną Polski a występowaniem poszczególnych surowców mineralnych – ocenia wpływ eksploatacji surowców mineralnych na stan środowiska przyrodniczego

6, 7. Wpływ zlodowaceń na rzeźbę powierzchni Polski	– opisuje przebieg zlodowaceń czwartorzędowych w Polsce na tle zlodowaceń Europy – wymienia formy powstałe w wyniku działalności lądolodów i lodowców górskich	– wskazuje na mapie zasięgi poszczególnych zlodowaceń plejstocentrycznych – przedstawia wpływ lodowców na rzeźbę gór – opisuje cechy rzeźby staro- i młodoglacjalnej	– lokalizuje na mapie obszary o krajobrazie staro- i młodoglacjalnym – wymienia oraz charakteryzuje formy powstałe w wyniku działalności erozyjnej i akumulacyjnej lodowców górskich i lądolodów – wyjaśnia wpływ zlodowaceń na jeziorność Polski – wyjaśnia genezę pokryw lessowych w Polsce	– opisuje układ form rzeźby polodowcowej w stosunku do czoła lądolodu – porównuje cechy rzeźby staro- i młodoglacjalnej – wskazuje wpływ przebiegu pradolin na układ współczesnej sieci rzecznej – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania grubości osadów plejstocentrycznych na obszarze Polski
--	---	--	--	---

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
8. Ukształtowanie powierzchni Polski	- wymienia cechy ukształtowania powierzchni Polski - wskazuje na mapie najwyżej i najniżej położone punkty w Polsce	- charakteryzuje procesy rzeźbotwórcze, które wpłynęły na zróżnicowanie ukształtowania powierzchni kraju - wskazuje na mapie pasy rzeźby i wyjaśnia, na czym polega jej pasowy układ	- wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ukształtowania powierzchni Polski - omawia wpływ zlodowaceń czwartorzędowych na ukształtowanie powierzchni kraju - wykazuje związki między budową geologiczną a ukształtowaniem powierzchni Polski	- ocenia wpływ działalności człowieka na zmiany rzeźby Polski - rozpoznaje na fotografii typ krajobrazu i charakteryzuje cechy rzeźby występujące w danym krajobrazie - interpretuje krzywą hipsograficzną Polski
9. Czynniki kształtujące klimat Polski	- wyjaśnia pojęcia: czynniki meteorologiczne i czynniki niemeteorologiczne - wymienia czynniki kształtujące klimat Polski	- wyjaśnia wpływ czynników kształtujących klimat Polski na jego poszczególne elementy - podaje nazwy mas powietrza kształtujących klimat w Polsce oraz wskazuje ich obszary źródłowe	- omawia wpływ położenia Polski w Europie na klimat naszego kraju - charakteryzuje masy powietrza kształtujące klimat Polski	- na podstawie opisu stanu pogody rozpoznaje masy powietrza napływające nad Polskę - wyjaśnia przyczyny częstych zmian stanów pogody w Polsce
10. Cechy klimatu Polski	- wyjaśnia pojęcie: termiczna pora roku - wymienia i charakteryzuje klimatyczne pory roku - podaje cechy klimatu występujące w wybranych regionach klimatycznych Polski	- charakteryzuje przestrzenne zróżnicowanie wybranych elementów klimatu Polski - wymienia cechy klimatu Polski świadczące o jego przejściowości między klimatem morskim i kontynentalnym strefy umiarkowanej	- porównuje cechy klimatu występujące w poszczególnych regionach klimatycznych Polski i wyjaśnia przyczyny - omawia wpływ czynników kształtujących klimat Polski na rozkład temperatury i opadów - uzasadnia przejściowość jako dominującą cechę klimatu Polski	- analizuje i interpretuje mapy klimatyczne - dokonuje analizy i interpretuje dane zapisane w postaci tabel i wykresów - rozpoznaje stacje meteorologiczne na podstawie klimatogramów i danych statystycznych - wyjaśnia gospodarcze skutki zróżnicowania okresu wegetacyjnego w Polsce
11. Zasoby wodne Polski	- wymienia elementy zasobów wodnych Polski - podaje składniki bilansu wodnego Polski	określa przyczyny niskich zasobów wodnych Polski	- ocenia zasoby wodne Polski na tle państw Unii Europejskiej - wskazuje na mapie obszary zagrożone deficytem wody	- wykazuje zależności między bilansem wodnym a warunkami klimatycznymi i hydrologicznymi Polski - przedstawia propozycje działań zmierzających do oszczędnego wykorzystania zasobów wodnych naszego kraju
12. Sieć rzeczna Polski	- wymienia główne cechy układów sieci rzecznej - wskazuje na mapie obszary dorzeczy głównych rzek Polski	- opisuje dorzecza głównych rzek Polski - charakteryzuje ustroje polskich rzek - wyznacza działy wodne między Wisłą, Odrą a rzekami pobrzeży	- porównuje gęstość sieci rzecznej poszczególnych obszarów Polski - wyjaśnia różnice między gęstością sieci rzecznej obszarów gór, wyżyn i nizin w Polsce	- na podstawie mapy, schematów i rycin rozpoznaje układy sieci rzecznych - wykazuje zależności między rodzajem zasilania a wahaniami stanów wody

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
		– lokalizuje na mapie rzeki należące do zlewiska Morza Północnego i Czarnego	– podaje przyczyny powodzi w Polsce i ocenia ich skutki – wyjaśnia asymetrię dorzeczy Wisły i Odry	– proponuje działania zapobiegające skutkom powodzi lub zmniejszające skutki powodzi
13. Rozmieszczenie jezior w Polsce	– wyjaśnia pojęcia: jeziorność, typ genetyczny jezior – wymienia typy genetyczne jezior	– omawia rozmieszczenie jezior w Polsce i podaje przyczyny – wymienia i lokalizuje na mapie sztuczne zbiorniki wodne i kanały	– omawia funkcje sztucznych zbiorników wodnych – wykazuje przyrodnicze i gospodarcze znaczenie jezior	– wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania jeziorności w Polsce na podstawie opisu lub rysunku poziomowego i batymetrycznego rozpoznaje typy genetyczne mis jeziornych
14. Morze Bałtyckie	– lokalizuje na mapie Morze Bałtyckie – wymienia i wskazuje na mapie państwa nadbałtyckie – podaje cechy fizyczne i chemiczne wód Bałtyku – wymienia przyczyny zanieczyszczenia Bałtyku	– omawia kolejne etapy rozwoju Morza Bałtyckiego – podaje przykłady działań międzynarodowych na rzecz ochrony wód Bałtyku – wymienia i opisuje genezę poszczególnych rodzajów wybrzeży morskich	– na podstawie mapy, zdjęcia, rysunku lub opisu rozpoznaje rodzaje wybrzeży – omawia gospodarcze znaczenie Morza Bałtyckiego – wskazuje na mapie Morza Bałtyckiego: głębie, ławice oraz różne typy wybrzeży – szkierowe, fiordowe, klifowe, wyrównane i mierzejewo---- – proponuje działania zmierzające do zmniejszenia poziomu zanieczyszczenia wód Bałtyku	– na podstawie schematów, animacji, rysunków, map opisuje fazy formowania się Morza Bałtyckiego – charakteryzuje cechy dna morskiego i linię brzegową Bałtyku – formułuje i wyjaśnia zależności między położeniem Morza Bałtyckiego oraz jego typem a wielkością zasolenia wód powierzchniowych – analizuje mapę izohalin i podaje wnioski – analizuje mapy rozkładu średniej rocznej temperatury wód
15, 16. Zróżnicowanie glebowe w Polsce	– wymienia typy gleb strefowych, śródstrefowych i astrefowych w Polsce – podaje przykłady obszarów gleb zdegradowanych – wymienia sposoby zapobiegania degradacji gleb	– charakteryzuje rozmieszczenie gleb strefowych, śródstrefowych i astrefowych w kraju – przedstawia zróżnicowanie żyzności gleb – omawia klasyfikację bonitacyjną gleb w Polsce	– opisuje czynniki glebotwórcze decydujące o typie gleb w poszczególnych obszarach Polski – ocenia przydatność rolniczą polskich gleb – charakteryzuje przyrodnicze i antropogeniczne przyczyny degradacji gleb – przedstawia działania prowadzące do zwiększania przydatności gleb dla rolnictwa	– na podstawie danych statystycznych ocenia wartość użytkową gleb w Polsce – na podstawie opisu lub profilu glebowego rozpoznaje typy genetyczne gleb w Polsce – wykazuje i uzasadnia związki między różnymi typami gleb a rodzajem upraw poszczególnych zbóż, roślin okopowych i pastewnych – ocenia wpływ zróżnicowania glebowego Polski na strukturę użytkowania gruntów ornych

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
17. Naturalne zbiorowiska roślinne	- wymienia i scharakteryzuje naturalne zbiorowiska roślinne w Polsce - wymienia piętra roślinne w górach - wyjaśnia pojęcia: endemit, relik, grąd, łęg, bór	- podaje przykłady gatunków charakterystycznych dla poszczególnych zbiorowisk - wymienia i lokalizuje na mapie zasięgi największych kompleksów leśnych w Polsce	- na podstawie diagramów podaje skład gatunkowy lasów - wyjaśnia przyczyny zmniejszania się powierzchni lasów w Polsce	- wymienia i wyjaśnia zależności między położeniem geograficznym Polski a granicą występowania drzew iglastych i liściastych - uzasadnia konieczność ochrony gatunkowej roślin
18, 19. Ochrona środowiska przyrodniczego	- opisuje stan środowiska przyrodniczego w Polsce - lokalizuje na mapie obszary zagrożenia ekologicznego w kraju - wymienia i opisuje formy ochrony przyrody w Polsce - wymienia główne źródła zanieczyszczenia środowiska	- charakteryzuje rozmieszczenie obszarów chronionych w Polsce - lokalizuje na mapie różne formy ochrony przyrody w Polsce - przedstawia główne założenia i idee rozwoju zrównoważonego - podaje i charakteryzuje formy współpracy międzynarodowej na rzecz środowiska	- charakteryzuje i ocenia skutki degradacji i dewastacji środowiska - wymienia główne problemy ekologiczne Polski i wyjaśnia ich przyczyny - proponuje działania mogące wpłynąć na poprawę stanu środowiska przyrodniczego w Polsce	- omawia konieczność działań na rzecz restytucji i zachowania naturalnych elementów środowiska przyrodniczego w Polsce - uzasadnia stwierdzenie, że ochrona przyrody stanowi element zrównoważonego rozwoju przyrody, społeczeństw i gospodarki - ocenia znaczenie parków narodowych, rezerwatów przyrody i innych form ochrony przyrody dla zachowania naturalnych elementów środowiska Polski - uzasadnia konieczność współpracy państw w celu ochrony i poprawy jakości środowiska przyrodniczego
II. Procesy demograficzne i osadnicze w Polsce				
20. Rozwój demograficzny Polski	- omawia zmiany liczby ludności po II wojnie światowej - podaje aktualną liczbę ludności Polski	wymienia okresy występowania wyżów i niżów demograficznych w Polsce	- na podstawie wykresów, tabel i map charakteryzuje zmiany liczby ludności w Polsce od zakończenia II wojny światowej - korzystając z rocznika statystycznego i internetu, porównuje liczbę ludności Polski z innymi państwami europejskimi - odczytuje z powyższych źródeł miejsce Polski w Europie i na świecie pod względem liczby ludności i przyrostu naturalnego	- formułuje prawidłowości dotyczące kształtowania się przyrostu naturalnego Polski w okresie powojennym - wyjaśnia różnice w przyroście naturalnym między wsią a miastem - prognozuje tendencje zmian procesów demograficznych w Polsce wraz ze wzrostem społeczno-gospodarczym

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
21. Struktura demograficzna ludności Polski	– podaje główne cechy struktury wieku i płci ludności Polski	– wymienia przyczyny i skutki starzenia się społeczeństwa polskiego	– na podstawie analizy piramidy wieku i płci ludności Polski wyjaśnia przyczyny zmiany jej kształtu – porównuje strukturę wieku i płci ludności Polski ze strukturą innych państw europejskich i pozaeuropejskich	– na podstawie piramidy płci i wieku z różnych lat formułuje wnioski o zmianach cech demograficznych i określa etap cyklu demograficznego – prognozuje zmiany struktury wiekowej ludności Polski do 2030 r. – wskazuje zależności między spadkiem przyrostu naturalnego a starzeniem się społeczeństwa
22. Struktura zatrudnienia i wykształcenie ludności Polski	– podaje zmiany w wykształceniu ludności w ciągu ostatnich dziesięcioleci – opisuje strukturę zawodową ludności Polski i zachodzące w niej zmiany	– wymienia problemy wynikające z bezrobocia i podaje przykłady ich rozwiązania – potrafi wskazać na mapie województwa o wysokim zatrudnieniu w poszczególnych sektorach	– ocenia zmiany w wykształceniu ludności i wyjaśnia wpływ wykształcenia na rozwój gospodarczy kraju – wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze zatrudnienia ludności Polski – omawia przyczyny regionalnego zróżnicowania bezrobocia w Polsce	– wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania struktury zawodowej ludności Polski – korzystając z danych statystycznych i internetu, analizuje zmiany stopy bezrobocia od 1989 r. i podaje wnioski – ocenia poziom wykształcenia ludności kraju na tle innych państw Unii Europejskiej
23. Rozmieszczenie ludności w Polsce	– podaje średnią gęstość zaludnienia – wskazuje na mapie obszary o najmniejszej i największej gęstości zaludnienia	– opisuje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce	– dokonuje analizy mapy gęstości zaludnienia i wyjaśnia przyczyny i skutki zaobserwowanych dysproporcji	– wymienia oraz charakteryzuje związki między gęstością zaludnienia a warunkami przyrodniczymi i zagospodarowaniem kraju
24. Migracje wewnętrzne i zewnętrzne	– wymienia przyczyny migracji wewnętrznych i podaje ich główne kierunki – podaje główne przyczyny, kierunki i wielkość współczesnych migracji zewnętrznych	– na wybranych przykładach wyjaśnia przyczyny wewnętrznych migracji ludności – omawia społeczne i gospodarcze skutki migracji Polaków	– ocenia wpływ migracji wewnętrznych na gęstość zaludnienia w różnych częściach Polski – wyjaśnia wpływ salda migracji zewnętrznych na liczbę ludności Polski	– dokonuje analizy okresowych zmian salda migracji wewnętrznych i podaje wnioski – ocenia pozytywne i negatywne skutki współczesnej migracji Polaków do innych krajów
25. Sieć osadnicza w Polsce	– opisuje rozwój sieci osadniczej w Polsce – wymienia główne cechy systemu osadniczego w Polsce – podaje przykłady miast pełniących określone funkcje	– charakteryzuje układy urbanistyczne, typy fizjonomiczne miast w Polsce – opisuje układy przestrzenne i funkcje wsi w Polsce – charakteryzuje największe zespoły miejskie w Polsce – podaje przykłady zmienności funkcji miejskich w czasie	– omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie cech osadnictwa w poszczególnych regionach Polski – analizuje diagramy przedstawiające strukturę wielkościową wsi w Polsce – wykazuje związki między czynnikami miastotwórczymi a rozmieszczeniem miast	– wyjaśnia genezę miast w Polsce i zróżnicowanie układów urbanistycznych – podaje i lokalizuje na mapie przykłady miast średniowiecznych, renesansowych, barokowych, przemysłowych

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
			omawia związki między okresem powstania miasta a pełnioną przez nie funkcją	- na podstawie diagramów, wykresów, danych statystycznych opisuje współczesną miejską sieć osadniczą, wskazuje przykłady aglomeracji i porównuje ich cechy - przedstawia zmiany zachodzące w przestrzeni miast, wsi i stref podmiejskich związane z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju
26. Procesy urbanizacyjne	- podaje główne cechy urbanizacji Polski - wymienia zmiany zachodzące współcześnie w procesach urbanizacji kraju	- wskazuje na mapie obszary o najwyższym i najniższym poziomie urbanizacji - charakteryzuje zmiany zachodzące współcześnie w procesach urbanizacji kraju	- przyporządkowuje zachodzące w Polsce procesy urbanizacyjne do odpowiedniego etapu urbanizacji - na podstawie danych statystycznych analizuje zmiany wielkości wskaźnika urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej	- analizuje regionalne zróżnicowanie poziomu urbanizacji w Polsce i wyjaśnia przyczyny dysproporcji - na podstawie danych statystycznych wyjaśnia zmiany wielkości wskaźnika urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej - wskazuje przykłady wpływu zmian w gospodarce na tempo procesów urbanizacyjnych
III. Gospodarka Polski				
27. Warunki rozwoju rolnictwa	- wyjaśnia pojęcie struktura agrarna - opisuje strukturę użytkowania ziem w Polsce	- charakteryzuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa Polski - wyjaśnia wpływ struktury agrarnej na rozwój rolnictwa	- wskazuje na mapie obszary o najkorzystniejszych i najmniej korzystnych warunkach dla rozwoju rolnictwa - analizuje środowisko przyrodnicze pod kątem jego przydatności dla rozwoju rolnictwa - formułuje zależność między stopniem rozwoju gospodarczego a zmianami w strukturze agrarnej i poziomie zatrudnienia ludności w I sektorze	- wyjaśnia dysproporcje w rozmieszczeniu głównych obszarów o najlepszych i najgorszych warunkach dla rozwoju w Polsce - korzystając z map, ocenia przydatność środowiska przyrodniczego wybranej krainy geograficznej dla rozwoju rolnictwa
28., 29. Rozmieszczenie produkcji roślinnej i zwierzęcej	wymienia główne rośliny uprawne i zwierzęta hodowlane w Polsce	wymienia i wskazuje na mapie główne obszary upraw zbóż, roślin przemysłowych, ziemniaków, warzyw i owoców	wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na przestrzenne zróżnicowanie upraw pszenicy, żyta, buraków cukrowych, ziemniaków, rzepaku oraz hodowli bydła, trzody chlewnej i owiec w Polsce	- analizuje dane przedstawiające produkcję zwierzęcą w Polsce na tle państw Unii Europejskiej - proponuje działania, które mogą wpłynąć na zwiększenie produkcji roślinnej i zwierzęcej w Polsce

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
	wymienia czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze, które wpływają na przestrzenne zróżnicowanie upraw pszenicy, żyta, buraków cukrowych, ziemniaków, rzepaku oraz hodowli bydła, trzody chlewnej i owiec w Polsce	wymienia i wskazuje na mapie najważniejsze obszary hodowli bydła i trzody chlewnej	porównuje wielkość plonów i zbiorów najważniejszych upraw oraz wielkość produkcji zwierzęcej w Polsce z innymi krajami europejskimi	
30. Rolnictwo Polski w Unii Europejskiej	- podaje podobieństwa i różnice między rolnictwem w Polsce i w krajach UE - wymienia zasady polityki rolnej w UE	opisuje wpływ zasad polityki rolnej w UE na zmiany w polskim rolnictwie	- charakteryzuje zasady i cele Wspólnej Polityki Rolnej w krajach Unii Europejskiej - na podstawie danych statystycznych porównuje cechy społeczno-ekonomiczne rolnictwa Polski na tle wybranych państw UE	proponuje zmiany w polskim rolnictwie, prowadzące do wzrostu jego efektywności, konkurencyjności i intensywności
31. Baza surowcowa dla przemysłu	- wymienia surowce energetyczne, metaliczne, chemiczne i skalne występujące w Polsce - lokalizuje na mapie obszary wydobywania surowców mineralnych w Polsce	- prezentuje przestrzenne rozmieszczenie surowców dla przemysłu przetwórczego i paliwowo-energetycznego - podaje zmiany wielkości eksploatacji podstawowych surowców - podaje przykłady zmian w środowisku naturalnym, wywołanych eksploatacją surowców mineralnych	- na podstawie dostępnych źródeł informacji geograficznej wyjaśnia zmiany w wydobywaniu niektórych surowców mineralnych w Polsce od lat 60. XX w. - wymienia i charakteryzuje stosowane w Polsce sposoby eksploatacji surowców	ocenia wpływ eksploatacji surowców mineralnych różnymi metodami (głębinową, odkrywkową, otworową) na stan środowiska przyrodniczego Polski
32. Produkcja energii	- opisuje bilans energetyczny Polski - opisuje wielkość i strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce i wybranych krajach świata - lokalizuje na mapie Polski elektrownie ciepłownicze, wodne i wiatrowe	- charakteryzuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce i wybranych krajach świata - wymienia czynniki wpływające na zmniejszenie zużycia energii elektrycznej w Polsce	- na podstawie dostępnych źródeł informacji ocenia strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce - na podstawie dostępnych źródeł informacji porównuje wielkość i strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce z innymi krajami europejskimi - charakteryzuje czynniki decydujące o spadku zużycia energii elektrycznej w Polsce - korzystając z mapy i danych statystycznych, wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie produkcji	- uzasadnia potrzebę dywersyfikacji źródeł energii, wyjaśnia konieczność poszukiwania nowych źródeł energii w kontekście bezpieczeństwa energetycznego kraju - ocenia stopień wykorzystania alternatywnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepłej - ocenia wpływ wykorzystania paliw kopalnych na środowisko przyrodnicze Polski - ocenia zasoby złóż surowców energetycznych w Polsce

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
33. Zmiany w strukturze produkcji przemysłowej	– charakteryzuje główne czynniki lokalizacji w rejonach koncentracji przemysłu – podaje przykłady zmian w strukturze produkcji i lokalizacji zakładów przemysłowych	– opisuje zmiany zachodzące w polskim przemyśle po 1990 r. – podaje przyczyny zmian w strukturze produkcji i lokalizacji zakładów przemysłowych	– wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia przemysłu w Polsce – porównuje stan polskiego przemysłu z przemysłem wybranych krajów europejskich – porównuje obecną strukturę gałęziową produkcji globalnej w przemyśle ze strukturą sprzed lat 90. XX w.	– ocenia przemianę okresu transformacji polskiej gospodarki – prezentuje zmiany w gospodarce i środowisku wynikające z restrukturyzacji i modernizacji przemysłu po 1990 r.
34. Nowoczesne gałęzie przemysłu	– wymienia gałęzie przemysłu rozwijające się najszybciej – podaje główne cechy rozmieszczenia przemysłu wysokich technologii	– przedstawia przykłady świadczące o nowoczesności polskiego przemysłu – podaje przykłady nowoczesnych zakładów przemysłowych	– przedstawia wpływ nowoczesnych gałęzi przemysłu na inne działy gospodarki kraju – opisuje wpływ przemysłu zaawansowanej technologii na jakość życia	– ocenia poziom rozwoju nowoczesnych gałęzi przemysłu w Polsce – wskazuje możliwość powstania technopolii (wskazuje na mapie przykłady parków technologicznych i przemysłowych) – wyjaśnia lokalizację wybranych zakładów przemysłu wysokich
35. Rozwój sektora usług w Polsce 36., 37. Badania terenowe	– wymienia rodzaje usług rozwijających się w Polsce	– podaje przyczyny szybkiego rozwoju usług w Polsce po 1990 r. – opisuje znaczenie usług dla ludności i gospodarki Polski i innych krajów UE	– formułuje zależność poziomu zatrudnienia w usługach od stopnia rozwoju gospodarczego – porównuje cechy usług w kraju przed 1990 r. i w czasach współczesnych – wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia usług w Polsce – na podstawie map i danych statystycznych opisuje zróżnicowanie sektora usług w Polsce na tle państw Unii Europejskiej – na podstawie własnych obserwacji charakteryzuje rodzaje usług rozwijających się w miejscu jego zamieszkania	– wyjaśnia i ocenia poziom zróżnicowania usług w miejscu zamieszkania (prowadzi badania terenowe) – uzasadnia stwierdzenie, że wzrost znaczenia usług zaspokajających potrzeby wyższego rzędu uzależniony jest od tempa rozwoju społeczno-gospodarczego państwa – proponuje rodzaje usług, które można wprowadzić na obszarze zamieszkania i uzasadnia swój wybór

38. Zaspokojenie potrzeb ludności w zakresie usług	– wskazuje na mapie regiony o różnym poziomie zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie podstawowych usług w Polsce	– opisuje stopień zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie podstawowych usług na różnych obszarach Polski	– wyjaśnia zróżnicowanie stopnia zaspokojenia potrzeb ludności na różnorodne usługi w poszczególnych regionach kraju	– ocenia stopień rozwoju podstawowych usług w różnych regionach kraju, wyjaśnia szybszy rozwój usług w Polsce Zachodniej I województwie mazowieckim
--	--	---	--	---

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
39., 40. Komunikacja w Polsce	- wymienia podstawowe rodzaje komunikacji - wyjaśnia pojęcia: sieć transportowa, węzeł transportowy	- podaje czynniki wpływające na rozwój środków transportu w Polsce - opisuje rodzaje łączności - wymienia i wskazuje na mapie główne szlaki i węzły transportowe	- wyjaśnia różnice w przestrzennym zagospodarowaniu transportowym Polski - charakteryzuje czynniki wpływające na współczesne różnicowanie infrastruktury transportowej - analizuje przyczyny wzrostu znaczenia transportu lotniczego - wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia dróg kołowych w sieci transportowej kraju i spadku długości linii kolejowych - charakteryzuje zmianę gęstości sieci transportu kolejowego w Polsce - analizuje wzrost znaczenia łączności we współczesnych powiązaniach komunikacyjnych - porównuje dostępność sieci internetowej w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej	- porównuje gęstość sieci transportowej Polski z innymi krajami Unii Europejskiej (korzysta z map, danych statystycznych, internetu) - ocenia stan sieci transportowej Polski - ocenia wpływ środków transportu na środowisko Polski - ocenia wpływ zmian społeczno-gospodarczych na tempo rozwoju nowoczesnych środków łączności
41. Zagospodarowanie turystyczne Polski	podaje przykłady walorów turystycznych	charakteryzuje infrastrukturę turystyczną różnych regionów Polski	- przedstawia wpływ turystyki na rozwój gospodarczy regionu i kraju - proponuje przykłady regionów do rozwoju różnych rodzajów turystyki, uzasadnia swój wybór	- ocenia walory Polski z punktu widzenia rozwoju różnych rodzajów turystyki - ocenia zagospodarowanie turystyczne różnych obszarów kraju (w tym regionu, w którym mieszka)
42. Inwestycje zagraniczne w polskiej gospodarce	wymienia gałęzie przemysłu, w które inwestuje kapitał zagraniczny	charakteryzuje wpływ inwestycji zagranicznych na rozwój społeczno-gospodarczy Polski	- charakteryzuje wpływ bezpośrednich i portfelowych (kapitałowych) inwestycji zagranicznych na zrównoważony rozwój (m.in. transfer innowacji i poprawa konkurencyjności gospodarczej) - korzystając z informacji zaczerpniętych z internetu i innych źródeł, wskazuje na mapie regiony atrakcyjne dla inwestorów	- korzystając z internetowych źródeł informacji, ocenia szanse rozwoju regionów Polski Wschodniej - wymienia i ocenia pozytywne i negatywne skutki zagranicznych inwestycji w Polsce

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
43. Struktura handlu zagranicznego	– wyjaśnia pojęcia: bilans handlowy, bilans płatniczy, saldo bilansu handlowego i płatniczego – wymienia główne towary importowane i eksportowane, wskazuje najważniejszych partnerów Polski w handlu zagranicznym	– opisuje zmiany geograficznych kierunków handlu zagranicznego Polski od lat 90. XX w. – podaje udział Polski w światowym obrocie towarowym	– analizuje zmianę struktury towarowej importu i eksportu od końca lat 90. XX w. – wyjaśnia przyczyny ujemnego bilansu handlu zagranicznego Polski – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania struktury towarowej handlu z poszczególnymi krajami	– ocenia pozycję Polski w światowej wymianie towarów – ocenia znaczenie ujemnego bilansu handlu zagranicznego dla rozwoju gospodarczego kraju
IV. Zróżnicowanie regionalne Polski				
44. Dominanty w środowisku przyrodniczym krain geograficznych Polski	– wskazuje na mapie regiony geograficzne w poszczególnych pasach ukształtowania powierzchni – charakteryzuje elementy środowiska świadczące o indywidualności poszczególnych krain geograficznych	– charakteryzuje elementy środowiska świadczące o indywidualności poszczególnych krain geograficznych	– opisuje dominujące cechy wybranych krain geograficznych (w pasie pobrzeży, pojezierzy, nizin, wyżyn i gór), charakteryzuje czynniki decydujące o ich powstaniu	– korzystając z różnych źródeł informacji, wyjaśnia związki pomiędzy warunkami przyrodniczymi a gospodarką poszczególnych regionów Polski
46. Pobrzeże Bałtyku	– wskazuje na mapie położenie pasa pobrzeży – wymienia cechy środowiska naturalnego decydujące o odrębności krainy	– opisuje walory turystyczne regionu – podaje przykłady zabytków kultury materialnej	– wyjaśnia wpływ morza na modelowanie typów wybrzeży i cech klimatu – wyjaśnia związek między gospodarką obszaru a jego nadmorskim	– ocenia walory przyrodnicze i zabytki z punktu widzenia rozwoju turystyki wypoczynkowej i krajoznawczej
47. Pojezierze Mazurskie	– wskazuje na mapie położenie Pojezierza Mazurskiego	– opisuje cechy krajobrazu młodogłacjalnego – wymienia walory turystyczne Pojezierza Mazurskiego	– wyjaśnia problemy ochrony środowiska na terenie Pojezierza Mazurskiego – analizuje zależność gospodarki od	– ocenia środowisko przyrodnicze Pojezierza Mazurskiego z punktu widzenia rozwoju turystyki
48. Nizina Mazowiecka	– wymienia główne cechy środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem Kotliny Warszawskiej – wskazuje na mapie położenie Niziny Mazowieckiej	– podaje przykłady dominacji gospodarczej i społecznej Warszawy nad pozostałą częścią krainy	– korzystając z map, charakteryzuje środowisko przyrodnicze krainy – omawia wpływ ukształtowania powierzchni na sieć rzeczną	– uzasadnia dominującą rolę Warszawy w gospodarce Niziny Mazowieckiej – wykazuje różnice w poziomie zagospodarowania aglomeracji warszawskiej i pozostałych obszarów
49. Wyżyna Lubelska	– wskazuje na mapie położenie Wyżyny Lubelskiej	– opisuje główne cechy środowiska przyrodniczego Wyżyny Lubelskiej – wymienia przyrodnicze i antropogeniczne walory turystyczne regionu	– wyjaśnia wpływ zlodowaceń na powstanie pokryw lessowych – uzasadnia twierdzenie, że Wyżyna Lubelska jest najbardziej rozwiniętym rolniczo regionem Polski	– ocenia wpływ środowiska przyrodniczego Wyżyny Lubelskiej na gospodarkę regionu – ocenia walory turystyczne i zabytki regionu pod kątem rozwoju turystyki wypoczynkowej, krajoznawczej i uzdrowiskowej

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
50. Wyżyna Śląska	- wymienia gałęzie przemysłu rozwinięte na Górnym Śląsku - podaje przykłady degradacji środowiska	opisuje przekształcenia środowiska w wyniku działalności gospodarczej	- charakteryzuje problemy górnictwa i przemysłu ciężkiego wynikające ze zmian w gospodarce po 1990 r. - wyjaśnia przyczyny koncentracji przemysłu i dużej gęstości	- omawia wpływ budowy geologicznej na rozwój gospodarki - ocenia stan środowiska przyrodniczego na podstawie danych statystycznych
51. Karpaty	wskazuje na mapie Karpaty oraz krainy geograficzne wchodzące w skład łańcucha karpackiego: Beskidy, Pieniny, Podhale i Tatry	- podaje główne cechy budowy geologicznej Karpat - opisuje cechy rzeźby wysokogórskiej i przedstawia jej genezę	- porównuje rzeźbę Tatr Zachodnich i Tatr Wysokich - wyjaśnia wpływ wysokości bezwzględnej na zróżnicowanie klimatu i roślinności	- omawia wpływ budowy geologicznej na zróżnicowanie rzeźby Tatr, Pienin i Beskidów - ocenia wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze Tatr